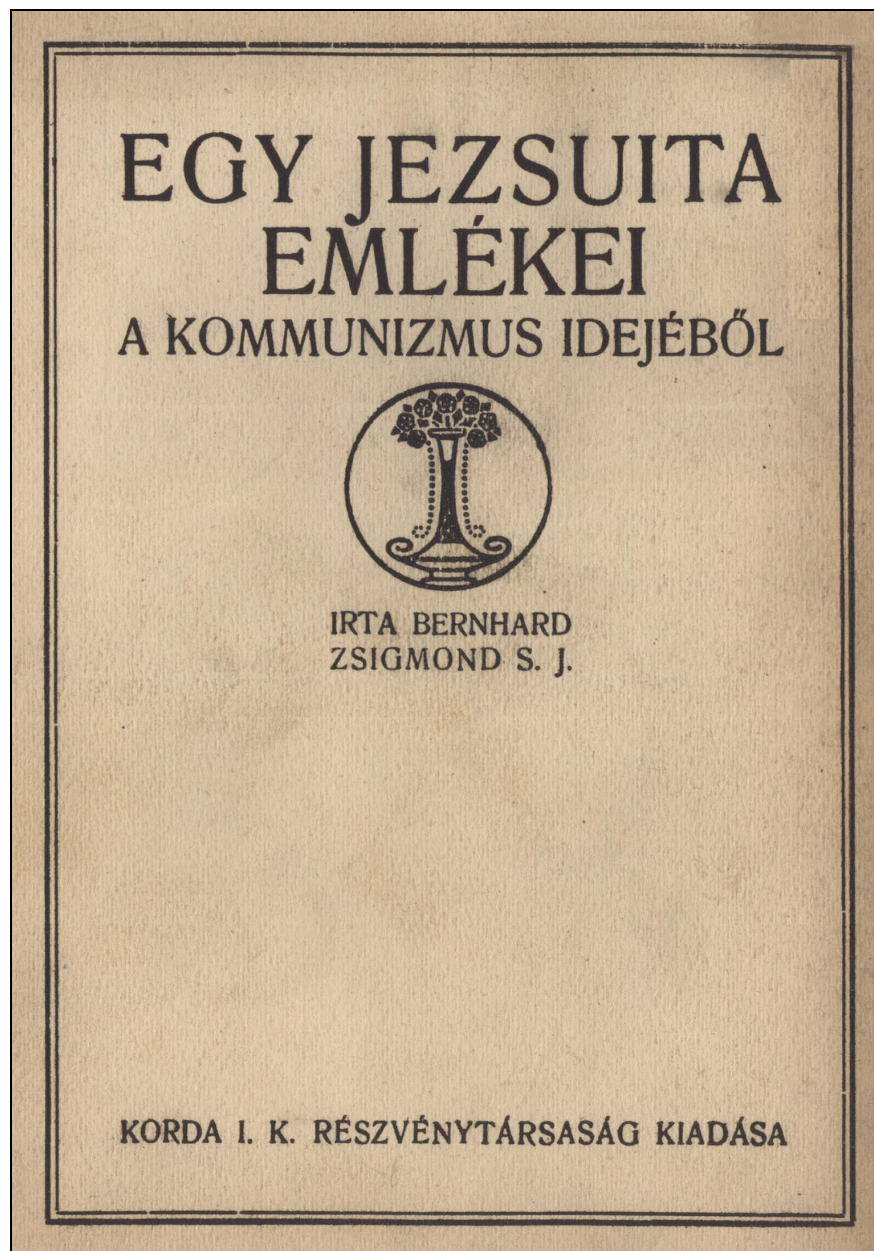

Bernhard Zsigmond

Egy jezsuita emlékei a kommunizmus idejéből

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Bernhard Zsigmond S. J.
Egy jezsuita emlékei a kommunizmus idejéből

Nihil Obstat.
P. Tomcsányi Lajos S. J.
censor dioecesanus

Nr. 2287. Imprimatur.
Budapest, die 14. November 1919.
Dr. Joannes Mészáros
vicarius generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1919-ben jelent meg a Korda I. K. R. T. kiadásában Budapesten. Az elektronikus kiadás a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományáé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
A tanácsköztársaság kikiáltásának napjai	4
Az első vallásellenes intézkedések	7
Feketevasárnap. Az első elfogatások	11
A nagyhét	12
A likvidálás	14
Utolsó nap Pesten. Elfogatások	16
Bujdosás hegyen-völgyön át	18
Új otthonunk	20
Vissza a vörös Budapestre	24
A kalocsai gimnázium. A kapornaki páterek sorsa	26
Kriptopásztorkodás	30
Milyen élet folyt a rendházunkban távollétünk alatt?	33
Látogatások a vidéken. Az ellenforradalmi puccs napjai	35
A kalocsai ellenforradalom. Szamuely akaszt	36
Szökés Ausztriába	37
Wienben	40
A vörös Budapest utolsó heteiben	41
Kalocsán a szovjet bukásakor	43
Otthon	46

Bevezetés

Az alábbi sorok nem tartanak igényt arra, hogy kerek kulturképet nyújtsanak a kommunista állam vallási rendelkezéseinek szomorú eredményeiről a budapesti szerzetesházakban; sőt még a saját rendházunkban átszenvedett eseményekről sem számolnak be teljesen, hisz sokszor naponként oly rohamos lefolyásúak voltak az izgalmas tények, hogy pár nap múlva nem voltam képes még a magam élményeit sem naplójegyzeteimben leszögezni. Mindazonáltal a személyes élmények közvetlenségével hatnak ezen memoárjaim, minthogy csakis oly dolgokról fogok beszélni, amelyeket vagy személyesen éltem át, vagy pedig legközvetlenebb értesítés és hivatalos közlés juttatott tudomásomra.

A tanácsköztársaság kikiáltásának napjai

Március harmadik hetében már igen izgalmas volt a hangulat, egyre kormányválságról beszéltek. Mi végeztük rendes böjti program szerint munkáinkat, főleg a sok szentgyakorlat kötötte le a páterek idejét és erejét. Magam a hét végén az Egyetemi Nőhallgatók szentgyakorlatait akartam megkezdeni. Úgy terveztem; hogy 21-én, pénteken este lesz a bevezető-elmélkedés és következő kedden, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján közös áldozással és tagfelvétellel befejezem s még aznap este megkezdhettem a Sacré Coeur-i hölgyek triduumát.

Péntek délben megerősödött a kormányválság híre. Károlyi lemondása bizonyossá vált s ezzel azt is láthattuk, hogy újbóli komoly, zavaros napok következnek. Este 5 órakor megtartottam a bevezető-beszédet és szentségi áldást. Hazamenet az úton értesültem, hogy a proletárdiktatúrát kikiáltották. Este már sűrű lövöldözések voltak hallhatók az utcákon s vadul száguldoztak a „tengerészek” autói. Reggelre megismétlődött az október 31-ének forradalmi képe. Tán valamivel enyhébben, mint akkor, folytak le a reggeli órák. Nem volt annyi autószáguldozás a József-körúton, sőt egy darabig a villamosok is jártak, csak úgy 1/2 10 óra felé álltak meg. A megállapított 10 órára átmentem a Mikszáth Kálmán térre s megelégedésemre tapasztaltam, hogy a kb. 120 exercitáns közül mégis 70–80-an megjelentek a reggeli elmélkedésre.

Megtartottam tehát a beszédet, melynek végeztével azonban a gyülekező terembe hívtam össze az exercitánsokat. Kijelentettem, hogy a szentgyakorlatokat nem folytathatjuk, mert annyira bizonytalan a közlekedés és közbiztonság, hogy nem veszem lelkemre a felelősséget, hogy csak egynek is baja essék, vagy a nyílt utcán kifosszák valamelyiket. A szülők is aggódnak, sokan nem is jöhettek el, s a hangulat semmiképp sem felel meg a szentgyakorlatok kíváncs nyugalmanak. Sajnálkozva, könnyezve mentek haza a jó leányok, de abban állapodtak meg, hogy mihelyt lehet, megtartjuk az exerciciumokat. Ha sikerül, hát a jövő héten.

A forradalmi puccs simán és gyorsan történt. Hisz jól elő volt készítve. Már november közepe táján indult meg orosz pénzen a bolsevista agitáció a „Kommunista-könyvtár” becsempészett irataival, melyek már a mozgalom jövő vallásellenes jellegét is előre vetették Szamuely Tibor: „*Milyen mély a papok zsebe*” című füzetével. Az ország fejtel, forradalmi állapota, a közbiztonság hiánya, a garázda „népörök” és tengert nem látott „tengerészek” terrorja mind-mind előkészítette a talajt. Főleg az agitátorok vakmerő beszédei s a *Vörös Újság* izgattak erősen, hogy „darabokra kell tépni a burzsujt”. De a vérengzésre izgatástól a puccs napjaiban ügyesen tartózkodtak. Ha maga a puccs nem is volt annyira vértelen és szeplőtelen, mint az újságokban híresztelték, mindenesetre ekkor még tartózkodott a vérengzéstől. A lopások, betörések azonban vígan folytak. A forradalomnak ezen állandó velejárója ezúttal sem maradt el. Például egy józsefvárosi hölgy panaszkodta nekem a

sekrestyében, hogy a lakását kifosztották s reggel a kapitányságon jelentést tett. „Ön a 39-ik ma a kerületben,” – mondták neki 9 óra tájban, midőn leadta panaszát, s már jött a 40-ik ugyanazon sorsú polgártársa. Hogy órát, bundát leszedtek az utcán járókról, nem tartozott a ritkaságok közé. Városszerte mesélték annak a hölgynek esetét, akinek autóját megállították, finom ruhájából egy ingre vetköztették s úgy bocsátották lakására.

Nálunk a rendházban és az Otthonban is lopkodtak egyet-mást. De hiszen az Otthonban történt nagy rombolás után ilyen csekélységek már nem is izgattak bennünket. Csak attól tartottunk, hogy megismétlődik a Pogány József által ránk uszított február 19-iki betörés. Ez a különben hírlapok révén is köztudomású dolog ilyképpen ment végbe. Reggel 9 óra tájban, midőn az Otthon irodájában épp egy vidéki plébánossal az ő szervezkedési akciójáról beszélve azt a kijelentést tettem, hogy mi itt igen furcsa dolgokat helyezhetünk kilátásba, csörömpölés zaja zavart meg. Az ablakhoz sietve látom, hogy kb. 100–120 főnyi munkáscsoport az utca másik oldalán szinte rajvonalba fejlődve neki ront a Kongregáció-Otthonnak s botokkal zúzni kezdi az ablakokat. Vendégem már nem tudott a lépcsőházon lejutni, mert a felbőszített emberek berohantak az épületbe. A rendházba vezettem tehát a plébánost s magam is kalapot véve a rendházon át a Mária utca felé kimentem az utcára. A páterek is lóttak-futottak a nagy kavarodásban. A József utcát nagy tömeg lepte el, amely elképedve szemlélte a rombolást. „Hogy száradna el a kezük” – szitkozódtak egyesek; „úgy kell a csuhásoknak” – súgta egyik-másik, mire nem maradt adós az egyszerűbb asszony nép, hanem lecucilistázta a rombolók párthívét. A rendőrségnek semmi nyoma sem volt és sokáig telefonon sem tudtunk a szomszédságból a rendőrséggel összeköttetést kapni. Azért hát én gyalog a kapitányságra siettem, hot keserves tolakodás után bejuthattam az illetékes tisztviselőhöz jelenteni a történeteket. Közben a telefonértesítés is megjött. Hidegen azzal vigasztaltak, hogy megtörtént az intézkedés. Azalatt az Otthonban a famunkások szakszervezetéből összevert csapat Silbermann zsidójuk vezetésével zúzott-tört mindent.

A szuterén helyiségében levő „Apostol” nyomdában fölforgatták a betűszekrényeket, úgy hogy a rombolás után a kiszórt betűanyag, akár a tenger fővényén, csak nehezen gázolva lehetett előbbre hatolni a szekrények romjai között. A nyomtatványokat összevissza hányták-szaggatták; az írógépet s egyéb dolgokat összetörték, a könyvkötészetben lévő Mária-szobrot lefejezték. Azután felhatoltak a kápolnába s a keresztúti képeket zúzták be. Az emeleten lévő díszteremben a csillárokat leverték, a bőrbútorokat felhasították s részben megnyúzták, a székek lábait kitördelték s azzal verték cseréppé az ablakokat, a folyosók üvegajtóit, a könyvtárszekrény üvegbetétes ajtait. Az egyetemi ifjak ruháit elrabolták. Az értékes nagy antik festményeket, régi szentképeket úgy összevagdosták, hogy sem a festményeket sem a kereteket helyre állítani nem lehet.

A hívek napokig zokogva jártak megtekinteni a pusztítás romjait. „Kik csinálták ezt?” – kérdezték. A kommunisták – volt a válasz, mire sokan azt felelték: „Most már tudom, hogy mi az a kommunizmus.” Tudniillik a kommunizmus 1918. december óta a kis Seidler-féle nyomdában előállított „Vörös Ujság”-jával már serény propagandát fejtett ki, de a nép még nem igen tudta, hogy mi az a kommunizmus.

Háromnegyed óra múlva szállingózott a rendőrség, amire az elvtársak alapos munkájukat elvégezve, Silbermann zsidó kommandójára elpárologtak. Később bevallották az elvtársak, hogy a szégyenletes vandalizmust parancsra teljesítették, mert különben a napi 30 korona munkanélküli segélydíjat megvonták volna tőlük. Pogány elvtárs haragja ezzel egyelőre megelégedett s nem vette komolyan azt a fültanú által tudomásomra jutott fenyegető kijelentését, hogy: „Levegőbe fogom röpíteni az egész bandát!”

Ilyen előzmények a kommunizmus formális uralomra jutásával nem sok vigasztalót nyújtottak a proletárdiktatúra kikiáltása utánra.

Minthogy március 24-én rendesebb lett a város képe s a forgalom is helyre állt, Gyümölcsoltó ünnepének délutánján megkezdtem a hölgyek szentgyakorlatait. Ezek

zavartalanul folytak le, csak sok aggódó panaszt kellett hallanom, hogy a szakszervezetekbe iratkozásra kényszerítették az embereket, s hogy az apácákat megkezdték a kórházakban molesztálni.

A Szent István-kórházban már régen összehakoltak az apácák s midőn egy ízben beteg gyónógyermekemet mentem oda meggyóntatni, szemtanúja voltam a levertségnek, amely a betegek között uralkodott. Láttam a szegény nővéreket, amint szerény kis holmijukat összecsomagolták, hogy útra készen álljanak. A főnöknőjük már nem volt ott, mert a felizgatott szakszervezeti alkalmazottak mellett nem volt biztonságos az ottléte. Megható naiv kis esetre is emlékezem. Amint távozni készülök a kórházból, az egyik nővér egy pár darab megtakarított mosószappanjukat és gyufaskatulyájukat nyomta a kezembe, hogy szegény papoknak adjam majd a nyomorúságos időben.

Az ilyenféle előkészületek a szerzetesházak elhagyására mindenütt folyamatban voltak. A szentgyakorlatok közben otthon magam is folyton pakoltam úgy egyesületi, mint magánirataimat, melyeket jó lelkek magánlakásaikba vittek megőrzés végett. Kongreganistáink szüntelenül rendházunkba jártak s ugyanazzal a buzgalommal, amellyel az októberi forradalomkor tették, világi ruhákat hoztak számunkra, hogy szükség esetén gyorsan átöltözködhessünk és menekülhessünk.

Megható volt a hívőknek áldozatkészsége, mellyel lakásaikat a pátereknek felajánlották, pedig ez a menedékhelynyújtás nem volt veszélytelen rájuk nézve, mert házkutatásnak, sőt letartóztatásnak tették ki vele magukat. Az ifjak kongregációjából többen állandóan közelünkben tartózkodtak. Már a Károlyi-forradalom alatt is a „Népőrség” szerepét vállalták házuk és templomunk oltalmára, eleinte fegyverrel, később mikor a fegyverviselés meg volt tiltva, fegyver nélkül. Most a kommunizmus alatt a szigorú fegyverviselési tilalom miatt puská nélkül ugyan, de állandóan őrizték a házat. Éjjel-nappal közelünkben voltak; éjjel virrasztottak, hogy hirtelen megtámadtatás esetén felkeltsenek bennünket. Nemcsak a rendházban volt folytonos csomagolás, hanem a kongregációs-házban is. Jó lelkek elhurcolták úgyszólván az összes irodákat: a „Mária kongregáció”, „Magyar Kultura” és „Szív” szerkesztősegeit, a „Kivé”-nek diapozitív gyűjteményeit és filmjeit, a kongregációk könyvtárait s a „Jézus-Szíve-Szövetség” holmijait. Ambár a detektívek folyton jártak a ház körül s a könyveket cipelő diákokat faggatták, hogy mit és hova visznek, de azért a derék fiúk nagyon serénykedtek s nem egyszer futásnak eredtek zsákmányaikkal.

Az eddig előttünk annyira ismeretlen detektív branzzsral találkozásra a pátereknek is kezdett alkalmuk nyílni. Március 24-én pl. P. Jámbornak Soroksárra kellett mennie, hol régóta tervbe vett népmissziót szándékozott tartani. A Mária utcai rendházból kis kizitaskájával kezében kiment a Kálvin térre, a villamos megállóhoz, ahol vagy hat vörös őrácsorgott. A páter gyanútlanul odalépett egy hórihorgas őrhöz és megkérdezte, hogyan jut ki az ember Soroksárra? Barátságos választ kapott. Nemsokára észrevette, hogy egy civil elvtárs is a hosszú őrhöz fordul. Úgy tűnt fel a páternek, hogy róla beszélnek. Felszáll a villamosra, négy vörös őrá is vele tart. Még nem akarta elhinni, hogy ezek az őrá testőrei lesznek. Mikor a Közvágóhíd pénztáránál megváltja a jegyet a soroksári villamosra, azt veszi észre, hogy a hosszú őrá egy alacsony vágóhídi őránek mond valamit. Most már az alacsony őrá jön a páterhez és dadogva, izgatottan mondja, ez lehetett az első esete, hogy papot kell előállítania: „A rekviráló bizottság nevében felszólítom, kövessen az őrszobába.” – „Helyes.” – A szuronyos őrá elől, P. Jámber havelokban, pléddel, bőrdőddel utána, mögötte meg vagy tíz vörös őrá szuronyt szegezve. No ilyet se evett még. Az őrszobában megtudta, hogy a bőrdőrd tartalma érdeklő az elvtársakat. Egy pár száz missziós emléklapot nyom a kezükbe. A vörösök olvassák: „Lát az Isten, ne feledd!” „Abban mi van?” kérdik a táská egyik csomagjáról. „Kegytárgyak” – és megmutatja nekik az érmekeket, képeket. Kihúzza a nagyszemű olvasókat s eléjük tartja. Többet nem kívántak látni. „Mondják meg uraim, tulajdonképpen mit keresnek?” – „Aranyakat”. – „No akkor jó helyen tapogatódnak; én szegény szerzetes

vagyok. De őszintén szólva, az ilyen vizsgálat meglehetősen kellemetlenül érint engemet.” „Kérem ft. úr – szólt a hosszú ór – a rendház ajtajától két detektív kísérté önt a Kálvin térig és minékünk kötelességünk volt ezt megtenni.” „Rendben van. Ez után is jól vigyázzanak a papokra, mert azok nagyon veszedelmes emberek.” „Mehetek?” – „Igen.” – „Magamat ajánlom.” – „Alászolgája.” – Mi tehát ártalmatlan s a kommunizálók vágyait, vérmes reményeit ugyancsak ki nem elégítő dolgokat vittünk ki a házunkból.

Hasonló módon folyt a hurcolkodás a környékünkön levő zárdákban is.

Alig jutott hatalomra a tanácsköztársaság, a „világmegváltó új rend”, „a burzsoá állam keményöklű, kérlelhetetlen kiirtója”, azonnal elveinek megfelelő rendeleteket és utasításokat kezdett kiadni. Tudvalevőleg csakhamar márc. 26-án kommunizálták a házakat. Még mielőtt a likvidálás alá került a rendházunk, már tapasztalhattuk a házak kommunizálásának kellemes voltát a Kongregáció-Otthonban. Szombaton, 29-én, nagy lármával berontott egy tömeg a kongregációs házba. A szabók szakszervezete valóságos zsidó vezetőik élén rohant be az épületbe s az első emeleten elkommunizálta a legszebb termeket. Betelepedtek a gyűlés-helyiségekbe, felütötték irodájukat a régi titkári szobában, a kongregációkat pedig irgalmatlanul kiszorították a saját helyükről. Délben, míg ebédelni mentek az Otthon-foglaló elvtársak, P. Rektor, az összes páter s a házi szolgák átmentünk a kongregációs-házba s igyekeztünk a lefoglalt helyiségekből legalább néhány jobb bútordarabot s a nagyterem székeit a rendházba cipelni, hogy legalább valamit megmentünk. Délután nagy haraggal vették észre a hiányokat azok, akik hamar megtanulták a jelszót, hogy „minden a mienk”, vagyis a „közvagyonná” nyilvánított dolgokhoz a tulajdonosnak már semmi köze nem lehet. Főleg a zongorát követelték a legesélyesebben, minthogy koncerteket akartak rendezni a nagyteremben. Később szorgalmasan szórakoztak is; táncestélyeket tartottak még nagycsütörtökön is azon a helyen, ahol máskor a Szűzanya dicsérete és vallásos eszmék fejtegetése volt tárgysoron. A nagyhéten rendezték „legsikerültebb mulatságaikat.”

Az Otthonban lakó egyetemi hallgatókat is kiszorították a tágas helyiségből és a kis szobákba zsúfolták össze őket. Mivel a megrémült ifjak gyorsan „proletár diákok otthonának” keresztelték el az internátusi részt, végre megtűrték őket lakásaikban. Ezúttal a fenyegetőző elvtársak a kongregációs kápolnát még érintetlenül hagyták, úgy hogy régi szokásom szerint tovább is misézhettem benne. Csakhamar azonban zárt ajtók mögött, csengetés nélkül tartottam ott a szentmisét, hogy az elvtársakat ne izgassa az istentisztelet. Most nem zúzták össze a keresztúti képeket, mint a Károlyi-forradalom alatt, de a zárt ajtók mögött elmélkedhettem Erdélyi Mór népbiztos hazug szavaltata fölött: „Senkit meggyőződéséért üldözni nem fognak.” Hármát se fordult a föld tengelye körül, hogy rájuk ne olvashattuk volna: Hazudnak rendületlenül!

Az első vallásellenes intézkedések

A vallásellenes intézkedések csakhamar megkezdődtek. A *Vörös Ujság*, a *Népszava* és az agitátorok beszédjei csakhamar beharangoztak a rendeleteknek. Ámbár biztos forrásból tudom, hogy a templomok fölösleges voltát emlegették s arról szavaltak, hogy színházzá és mozivá kell a templomokat változtatni, átalakítani, később rút hazugsággal tagadták, hogy ilyen szándék foglalkoztatta volna a kommunista vezetőséget. Tagadták akkor, amikor észrevették, hogy a legelső kísérletük a templomok ellen csütörtököt mondott. Ugyanis március 29-én megtiltottak az ellenforradalomra izgatás veszélyének ürügye alatt mindennemű összejövetelt; sőt délben, ebéd alatt egy ismerős pap bejött hozzánk a refektóriumba s közölte velünk azt a rendeletet, hogy másnapra, vasárnapra a prédikációt is betiltották a templomokban.

Ennek az intézkedésnek meglepő hatása lett. Március 30-án tényleg hallgattak a szószéken a papok; de ez a hallgatás mindennél hangosabban beszélt. Azt mondják, hogy soha annyi ember nem özönlött Budapest templomaiba, mint ezen a vasárnapon. Ezen prédikálási tilalomnak volt a következménye az is, hogy az egyetemi nőhallgatók elmaradt lelkigyakorlatairól, melyeket 29-én akartunk újból megkísérteni, végre le kellett mondanunk. Ugyanis 29-én, szombaton, megint összegyűltek e célból kongreganistáim. De ez alkalommal is ki kellett jelentenem, hogy a körülmények nem engedik a szentgyakorlatok megtartását, sőt be vannak tiltva a kongregációs gyűlések is. Szinte megkövülve álltak körül. Szótlanul sokáig zokogtak. S midőn nem volt mivel vigasztalni őket, ők pedig csak egyre sírtak s ahányszor kezükbe temetett könnyes tekintetüket felemelkedve hasztalan erőlködtek megszólalni, a szó csak elakadt az ajkukon, – végre azt mondtam nekik: Quid statis hic otiosae? – mit álltok itt tétlenül? Amire ők még jobban zokogva, csak annyit nyögdcicséltek: „Nem tudunk innen elmenni.” Annyira szerették a kongregációt. Megígértem nekik, hogy következő vasárnap, ünnepélyesség nélkül, szinte titokban tartjuk meg azt, amit szentgyakorlatok végeztével szándékoztunk tenni, ti. felavatom az új tagokat. Azután megállapodtunk abban, hogy a közös áldozásainkat ezentúl valamelyik plébániatemplomban fogjuk megtartani, amely távolabb van a mi házunktól. A kongregációs-gyűlések helyett pedig majd itt, majd ott, családoknál találkozunk kisebb csoportokban s végezzük el az ájtatosságot 8-an, 10-en, kis lelkiolvasmány kíséretében. Az összejövétel mindig barátságos zsúr jellegét viselje magán s feltűnés nélkül történjék. A terv a legkritikusabb hetekben is valóra vált s a testvéri érzületet, meg a kongreganista szellem fennmaradását biztosította a tagokban.

Ily hangulatban telt el a szombat este. Hazaérve sok apró-cseprő dolog foglalkoztatott a házból s így csak nehezen tudtam időt szakítani, hogy egy reám várakozó fiatalembert meghallgassak. Végre vacsoratájban bejött a szobámba az illető ismeretlen, átnyújtja igazoló iratait, – jellemző, hogy nem valami burzsoá, hanem munkás volt – amely személyazonosságát és kivoltát is bizonyította, azután előadta tervét, mely őt hozzám vezette. Az a hír, hogy a kommunisták már az Isten-házához akarnak nyúlni, a végső elszántságra ragadta őt s jellemző arra, hogy mennyire fáj a népnek az Egyház s a templomok ellen készülődő merénylet. „Én künn voltam a fronton, ott nem tudtam, hogy miért kellett embert ölnöm s esetleg miért halok meg, de most kész vagyok meghalni s kész vagyok a templom védelmére az istentelenek ellen fegyvert ragadni. Meg akarom szervezni a templomok védelmére elszánt embereket; mi ideállunk kézigránatokkal s ha a templom megszenteltségének elpusztítására mernek közeledni a vörösök, közéjük dobjuk a gránátot s inkább légbe röpítjük a templomot is, de meggyalázni nem hagyjuk.” Igyekeztem higgadt, nyugodt hangon lecsillapítani felizgatott kedélyét s kijelentettem, hogy ilyen irányú szervezkedésről mi nem akarunk tudni.

A nevezetes utolsó vasárnap március havában ránk virradt. Délelőtt a Sacré Coeurben megtartottam a beígért tagfelvételt, azután hazamentem. Templomunk előtt nagy csoportokba verődtek össze a férfiak s láttam, amint a vörös örök nyugtalanul futkosnak körülöttük, csitítván őket, hogy ne izgassák az embereket. Nem izgattak azok senkit, csak jajgattak, hogy már a templomban sem szabad a vallást szabadon gyakorolni. A nagy tömeg láttára megszeppent vörösök kérték a férfiakat, hogy oszoljanak el s ne keltsenek feltűnést. Minthogy oly sok nép özönlött e napon a templomunkba, a sarkon álló zsidó detektívek csodálkozva súgtak össze: „Nű, mennyi katolikus van s hogy ragaszkodnak a templomhoz”.

Délután az áldáson leírhatatlan volt a hívők meglepettsége. A prédikáció természetesen elmaradt. Csak letenye volt. A nép végigzokogta a letenyét is mikor az Oltáriszentséget elhelyezte a pap a szentségházba, az egész templomban csak fuldokló sírást lehetett hallani. A nép között az a túlzott aggodalom jutott kifejezésre, hogy talán még a templomokat is bezárják s egyszerűbb nénikék sírva kérdezték, lesz-e még mise e templomban?

A hívők demonstratív ragaszkodásának kell betudni azt, hogy másnap nem merték közzétenni a szerzetesek eltörléséről szóló rendeletet, amely azonban már szombaton alá volt írva s hétfőn lett volna közzéteendő, amint az teljesen biztos forrásból tudomásunkra jutott.

Minthogy annyira bizonytalan volt a maradásunk, hétfőn reggel a rendház kápolnájából és a kongregációs kápolnából levittem az Oltáriszentséget a templomba, magunk pedig megállapodtunk arra nézve, hogy kiűzés esetén kiki melyik családhoz fog menekülni. Ugyancsak ezen a napon főtisztelendő P. Provinciális elhatározta, hogy Fáberhez megy tudakozódni, hogy mi szándéka van velünk. Engem, mint titkárját magával vitt. Fáber ekkor még a parlament épületében tartotta hivatalát. A titkári szobában egy fiatal vörös kereken elutasított azzal, hogy Fáber ma senkit sem fogad.

Ezzel hát hazamentünk. Aznap délből voltunk utoljára kötelező közösségben együtt ebéden valamennyien, bár később még jóideig többen visszajártunk ebédre és vacsorára, miközben a portán egy-egy kongreganista ifjú őrszemként vigyázott. Este már kiki azon családhoz tért, amely számára ki volt jelölve, minthogy délután híreszteltek, hogy este megtámadják a rendházat. S a hír nem látszott valószínűtlennek. Ugyanekkor kaptunk mindannyian „litterae patentes”-t – nyílt hivatalos levelet a szétszórás esetére: „... mitto P. N. N. in dispersionem, – ... N. N. pátert a szétszórásba küldöm”. Volt ebben valami megható. A szent engedelmesség, mely máskor X. rendházba. Y. városba rendelt, most küld: a számkivetésbe! Tehát megszenteli s a fogadalom dicsfényét önti a kényszer által ránk erőszakolt távozásra e szentelt falak közül.

Estefelé tehát kivonultam a rendházból. Alig voltam egy órát új helyemen, amit természetesen titokban akartam tartatni, máris kopogtatnak s jelezték, hogy keresnek. Egy küldönc jött, aki a rendház portáján kinyomozta lakásomat s így szólt: „N. N. zárda főnöknője térdén állva kéri a főtisztelendő Pátert, hogy rögtön jöjjön, mert nagy bajban vannak.” Civilben megindultam az illető zárda felé, gyanítván, hogy most ez van a soron. Tudniillik; több helyről kaptam már értesülést, hogy az apácákat felszólították egy nyilatkozat aláírására, amelyben kijelentik, hogy magukat nem tekintik szerzetesnőnek, világiakká lesznek s a tanácsköztársaság szolgálatába állnak. Nem volt ez más, mint a március 30-án megjelent (a Forradalmi Kormányzótanács által március 29-én hozott) rendeletnek végrehajtása, amely rendelet a nevelési és oktatási intézeteket köztulajdonba vette s kimondotta, hogy az intézetek alkalmazottait a tanácsköztársaság szolgálatába veszi át; „az egyházi személyeket (papokat, szerzeteseket, apácákat) azonban csak akkor, ha világi személyekké lesznek”. (NB. a rendelet maga húzza alá e szavakat, nem én.) Most is egy zárda tagjait szólították fel, hogy 24 órán belül írják alá ezt a kilépési nyilatkozatot.

Megérkeztem. Az egész zárda összefutott s nagy aggodalommal vetették fel a kérdést, hogy mit tartsanak arról a formuláról, melyet eléjük terjesztettek. Vigasztaltam az apácákat s megmagyaráztam, hogy mit szabad s mit nem szabad nyugodt lelkiismerettel tenniük. Apáthy elvtárs, aki náluk járt, elmagyarázta nekik, hogy mi minden jóban, fizetésben, szabadságban stb. fogja őket részesíteni a tanácsköztársaság, ha leteszik a fátyolt és elhagyják a szerzetet; viszont fenyegetésekkel rémítette szegényeket az esetre, ha megtagadják az aláírást. Hogy az utcára dobják ki őket, hogy éhen vesznek, mert még élelmiszerjegyet sem fognak kapni stb., volt a fenyegetések veleje. Persze az izgatott nép még rémhíreket is hordott a kolostorok portájára, s míg a hivatalos kiküldöttek a férjhezmeneteli szabadságot emlegették és a szabad szerelemről szóló tanúkkal botránkoztatták a nővéreket, addig az ideges hírhordó asszonyok még azzal is rémítette őket, hogy a nők kommunizálásakor az apácákat sem veszik ki, hogy a vörös katonák a börtönben megbecstelenítik a nőket s ez a gyalázat rájuk is vár. Képzeltető, hogy mennyi lelki gyötrelmet zúdított mindez a szegényekre. Ilyen kellemetlenség a legkülönbözőbb variációban minden zárdában megismétlődött s találkoztam oly apácával is, aki a rémület és sok izgalom hatása alatt megőrült.

Elvégezvén itt a teendőimet, vendéglátóimhoz tértem, mindjárt első nap zavarva a házi rendet, mert nem voltam otthon vacsora idején. A következő napokban még a Kongregáció-Otthonba mentem misézni. Természetesen civil ruhában jártam kerülő úton. Minthogy az Otthon portása a mi emberünk volt: egy kongreganista, aki a háború alatt, mint sebesült, hadikórházunkban időzött s akit a vörösök kapusi minőségben meghagytak, zavartalanul nyitott mindig kaput. Azután körülkerülve, az épület azon részén át, ahol a „Szív” leányai laknak, mentem a kápolnába. Ennek rendes főbejárata zárva volt. A „Szív” leányai s néhány náluk világi ruhában lappangó apáca lakott itt az Otthonban s örültek, hogy legalább mise volt még számukra.

A következő napok jórészt abban teltek el, hogy különféle zárdákba hívtak tanácsért kritikus helyzetükben. Az iskolában kegyetlen lett a helyzetük. „Az acélpöröly rácsapott a felekezeti oktatásra is”, – írta az *Uj Korszak* márc. 31-én; néhány nap múlva pedig Dienes elvtárs az új iskolavezetőknek meghagyta, mi „a legnagyobb feladatuk”. Az, „*hogy a szakmai tanítást egyelőre háttérbe szorítva, a gyermeklelkeket előkészítsék az új világ számára*”, „az új világnézet beidegzése legyen az első feladat”. Persze hogy az apácákra nézve a legkínosabb lelki tortúra voltak az ilyen utasítások.

Április 4-én, a hónap első péntekén ft. P. Provinciálissal ismét elmentünk Fáberhez. Furcsa benyomást keltett a magyar parlament előkelő helyiségeiben az az új, szokatlan személyzet s annak kevésbé odaillő viselkedése. A titkári szobában ugyanaz a fiatal ember fogadott, aki hétfőn is ott volt s akinek proletárműveltsége abban kulminálódott, hogy az alatt, míg velünk beszélt, felállt, miközben öklével szorgalmasan gyúrta az asztalt. Miután leadtuk névjegyünket, egy másik elvtársnak odanyújtotta azokat, mert ő a nevek után az S. J.-t nem értette. Az az elvtárs felfogta, hogy a jezsuita tartományfőnök áll titkárjával előtte. Valami borzalmas arckifejezéssel olvasta a névjegyeket s talán oly gondolatok és érzelmek járták át, mint a jóképű burzsoát, ha Lenin-fíúkkal találkozott. Fáber éppen vidéki direktóriumokkal tárgyalt, azért ismét vonakodott jezsuitákkal találkozni s helyette Apáthy fogadott bennünket. Amíg reá kellett várakoznunk, a művelt fiatal titkár gyúrta a Népszavát s igyekezett tekintélyesen viselkedni, felállt s öklével az asztalra támaszkodva, derekát csavarva érzelmi újdonságokat telefonált valami proletárleánynak. Ezen telefonkezelés szemlélete szórakoztatott addig, míg Apáthyra várakoztunk. Végre megjelent s „elvtárs” néven szólítva hívott magához. P. Provinciális röviden csak annyit kérdezett, hogy készül-e ellenünk valami különös eljárás, mert a történelem tanúsága szerint az ilyen forrongó időkben a mi rendünkkel szemben kivételes kíméletlen elbánást szoktak tanúsítani. Mi semmi kegyet nem kérünk, csak tudni akarjuk, számíthatunk-e annyi humanizmusra, hogy az előjáró alattvalóinak személybiztonságáról gondoskodhassék.

Apáthy nagyon szívesen beszélt, mint másutt is szokta tenni, s rendkívül magasztalta a szerzeteseket, akik a legtökéletesebb kommunizmusban élnek, dicsérte az apácák működését is a kórházakban. Érdekes volt az a vallomása, hogy a betegápoló apácák, akik a legpontosabban teljesítik a szolgálatukat, csak azért kergettetnek ki a kórházakból, mert a harctérről hazajövő kétes hírű – amint Apáthy maga mondta – proletár ápolónőket akarja a tanácsköztársaság a kórházakban alkalmazni. Ezért kellett tehát az apácáknak az utcára kerülniük.

Apáthy kijelentései ugyan megnyugtatók voltak azzal a privát értesülésünkkel szemben, hogy Fáber saját szava szerint „külön csemegét készít a jezsuitáknak”, mégis nem valami nagy megnyugvással töltött el bennünket. Mikor a folyosón lementünk, azt mondtam P. Provinciálisnak: „*Experto crede Ruperto*”. Mert hát más kolostorokból is hallottam, hogy Apáthy ilyen szép szavakkal tudta a szerzeteseket kifizetni. Nemsokára volt is alkalmunk meggyőződni arról, hogy milyen humánusan, is szándékozik velünk elbánni a proletárdiktatúra.

Ezen napokban egy világi pappal a Vikárius Prelátushoz mentem, hogy az Egyház jelen helyzetéről értekezzünk. Felkértem, hogy templomunkat az esetre, ha a Társaság tagjai ott tovább nem működhetnek, az egyházmegye használatba vegye át olyképpen, hogy 3 világi papot s ameddig lehet, mellettük néhány pátert, mint segédlelkészeket rendeljen ki a templom pasztorálására. A Prelátus úr szívesen beleegyezett e tervbe s ily módon lehetővé tette a templomnak megmentését. Egyúttal hat papot megbízott azzal, hogy hetenként vele az egyházi teendőkről értekezzék, – kiki bizonyos ügykörben. Ezek között a szerzetesek ügykörével engem bízott meg. Így aztán elég betekintésem volt abba a sok keserűségbe és szenvedésbe, amibe a tanácsköztársaság a szerzetesházakat Budapesten döntötte. Rögtön kiállította a Prelátus úr a templomunk adminisztrációjával megbízottak számára a kinevezést, úgy hogy szükség esetén ezzel, mint hivatalos okirattal felvértézve fogadhattam a hivatalos likvidátorokat. Ezek azonban csak egyre vártak magukra. Szinte kínos volt a bizonytalanság s nem tudtuk mire magyarázni, hogy mi hozzánk még egyre nem jönnek, noha az apácázárdákban már serényen hozzáláttak a munkájukhoz.

Feketevasárnap. Az első elfogatások

Április 6-án, a hó első vasárnapján, a belvárosi templomban tartottam az egyetemi kongregációmmal a közös áldozást, – minden feltűnés nélkül. Aznap nem is mentem be a rendházba ebédelni. Breviáriumozva mit sem sejtjek délután, amikor megint keresnek. Két skolasztikusunk állít be hozzám, hogy jöjjenek haza, mert P. Provinciális sürgősen behívat. P. Rektorunkat elfogták s nekem kell helyébe lépni.

Siettem haza s megtudtam, hogy P. Rektor prédikált délelőtt a templomban, mert a prédikálási tilalom már fel volt függesztve; azonban zsidó detektívek hallgatták beszédét s utána a templom előtt összebújtak, – mint azt szemtanú barátomtól tudom, – tanácskoztak, sugdoztak, hogy mit tegyenek a szónokkal. Ebéd után 2 órakor már megjelentek P. Rektor szobáján és azon hazug ürügy alatt, hogy ebéd előtti beszédjében a tanácsköztársaságra sérelmes kijelentéseket tett, letartóztatták a tanácsköztársaság nevében.

P. Bús barátai nagy megdöbbenéssel vették a letartóztatás hírért és megható részvétellel igyekeztek fogságában rögtön enyhülést szerezni neki. Ruhát vittek ki, élelmiszert és valami pokrócot, hogy éjjelre némiképp enyhítsék kényelmetlen új lakásviszonyait.

Másnap reggel, 7-én P. Provinciális elutazott, s így nemcsak a házért, hanem az egész rendtartománnyal szemben is a felelősség reám hárult.

Mindjárt reggel ismerős révén tudakozódtam a rendőrkapitányságon P. Bús sorsa felől, akivel a következő dolgok történtek: Elfogatása után hosszas kihallgatásban faggatták őt prédikációjának tartalmi felől. Többször fel kellett neki mondani a beszédje gondolatmenetét s gáncsokodtak, hogy ezt vagy azt mily szavakkal mondta, minő kifejezéseket használt. A páter ismételten magyarázta nekik a prédikációt, közben visszautasítva a hazug rágalmat, amelyet az egyik detektív ellene emelt, oly dolgot állítva, amit ő beszédjében nem mondott. A hamis tanú szembesítés után állítása valótlanságát be is vallotta. De azért a pátert nem bocsátották szabadon, bár elég jó indulattal nem a legrosszabb börtönhelyiségbe vetették, hanem a detektívek szobájába vitték.

Késő este volt már s kimerülten gubbasztott a páter egy sarokban. Gyér világítás mellett a detektívek zajosan ki-bejártak, úgy hogy a páternek az éjszaka nem igen volt pihenése. Éjfél tájban egy csoport ember jön be megint a szobába és egy másik sarokban helyezkedik el. P. Bús, aki a pokrócába burkolva szeretett volna kissé pihenni, hallja, amint a detektívek az új jövevényeket kérdezik: „Hát ki maradt ott a plébánián?” A felelet hangzik: „P. Lacika”. Erre P. Bús fülelni kezd. Hiszen ezek is a mi embereink közül valók – gondolja magában. Amint az új foglyok beszélnek, a hangjáról megismeri a kapornoki plébánost, P. Takácsot.

Föltápaszkodik a sarokból: „Maga is itt van? hát maga is itt van?” – De az nem ismer rá a gyenge világításban: „Kicsoda maga, én nem ismerem önt!” tiltakozik a plébános a Markó utcai vendég ismeretsége ellen. P. Bús elneveti magát: „Mit nem ismer engem?” Erre aztán a plébános mégis csak felismerte egykori Provinciálisát. P. Bús hamarosan megtudta, hogy a kapornoki ház papjai: a házfőnök, a plébános, a káplán, a kisegítő lelkész és egy esetlegesen, betegsége után ott üdülő skolasztikusunk jöttek detektívek kíséretében társul szegődni hozzá e szokatlan lakásba.

Amint a detektívek észrevették, hogy a páterek, mint egy rend tagjai ismerik egymást, hamarosan szétválasztották őket, hogy ne beszélhessenek egymással.

Másnap reggel történt kihallgatásuk eredménye az lett, hogy először a szegény skolasztikust, akire nevetséges lett volna valamit ráfogni, engedték szabadon; azután a kapornoki Superiort, aki svájci állampolgár lévén, nem eshetett önkényüknek annyira áldozatul, végül pedig P. Búst is szabadon engedték. De a plébánost, a káplánját és a harmadik pátert, azon a címen, hogy a szószéken és a gyóntatószékben az embereket a kommunizmus ellen izgatják, még hat hétig fogva tartották. A gyűjtőfogházba vitték őket, ahol egy ideig szigorúan szeparálták; csak később lehetett nekik egymással és egyéb politikai foglyokkal érintkezni. Együtt voltak Mikes szombathelyi püspök, Simonyi-Semadam, idősb és ifj. Liebner stb. Hiszen az urak kongregációjának egész volt magisztrátusa idővel odakerült. Úgy hogy mikor egy mágnással találkoztam a Kossuth Lajos utcában, az azt mondta: „Páter, szégyellem magam, hogy minden becsületes ember közülünk már ott van, csak még én vagyok kinn”.

Azokkal a páterekkel, akik kiszabadultak, ebéden találkoztam. Nagy volt a viszontlátás öröme és sok humoros megjegyzés fűszerezte beszélgetésünket, hisz már külsőnk is eléggé komikus látvánnyá tette a társaságot. A kapornokiak elmondták, hogy épp a hó első péntekén vacsoránál lepték meg őket a vörösök s Nagykanizsára toloncolták el őket, onnét pedig tovább kísérték, úgy hogy vasárnap reggelre értek Pestre.

Elképzelhető, hogy az ily előzmények után a budapesti rendháznak tagjai már napközben sem tudtak nyugodtan dolgozni s azokat, akiket lelkipásztori teendőik nem kötötték feltétlenül Budapesthez, elküldték a városból. Maga P. Bús is egy közeli helységbe távozott ismerősökhöz, majd pedig Egerbe ment lelkigyakorlatokat tartani. Akik itt maradtunk, végeztük a rendes lelkipásztori munkát s vártuk, hogy mikor kerül ránk a likvidálás.

A nagyhét

Virágvasárnap erősen folytak a toborzások, – mert a szervezett munkásságból szedett *Vörös Hadsereg* a teljes ellátás, havi 450 K fizetés, minden családtag után 50–50 K családi pótlék dacára sem vonzott eléggé. Azért rendeztek „példátlan” toborzó ünnepélyt. A látványosságra ugyan kapható volt a tömeg, a „millió plakát, millió röpirat, a szó, az írás, az ecset, a színpad ennek a legszentebb célnak szolgálatában” (Népszava) magára vonta a figyelmet, de *Be a Vörösbe!* mégis vonakodtak az emberek. Az erőszakos toborzás miatt lebeszéltek, hogy a Szent István kórházba kimenjek egy beteghez, mert a Népliget felé a férfiakat sűrűn elcsípték a toborzók. Semmi hajlandóságom sem lévén a vörös hadseregben szolgálni, távol kellett magamat tartani a Népliget tájékától. Annyira ment az erőszakos toborzás a vérbeli kommunisták részéről, hogy a *Népszavában* hatalmas betűkkel tiltakozást kellett leadniok: „A Vörös Hadseregbe toborozni csak az arra illetékes tényezőknek szabad. Forradalmi törvényszék elé kerülnek, akik önhatalmúan toboroznak”.

A következő napokban a lakásbizottság látogatta meg a rendházat. A páterek közös olvasószobájába mindenáron egy családot akartak betelepíteni; hiába magyaráztuk, hogy a rendházban pápai klauzúra van, ahová nők nem léphetnek. Csak nagy nehezen lehetett az

illetékes hatóságoknál ezt a beköltözködést megakadályozni. Ekkor ti. még nem dolgozott a lakásbizottság olyan terrorral, mint a későbbi hónapokban, bár kezdettől fogva elég kellemetlenséget okozott városszerte „a lakásügy gyökeres rendezése”, Vágó és Szamuely ezen első erőpróbája.

A nagyhét folyamán a különféle apácainstítúciókban nőttön-nőtt a zavar s az izgatottság, mert a szerzetesekre szóló rendeletet egyre erélyesebben kezdték végrehajtani. Ezért a Vikárius Prelátus úr önméltósága összehívatta nagycsütörtök délutánján az Angolkisasszonyok zárdájába az összes Budapesten levő szerzetesnők főnöknőit, hogy egy konferencián tájékoztassam őket az egyházjog alapján teendőikre nézve a szétszórásuk esetén.

Kijelentettem tehát a főnöknőknek a régebbi szerzetes-üldözések és szétszórások esetére kiadott pápai dekrétumok és instrukciók alapján, hogy mihez kell tartaniuk magukat, úgy a fogadalmakra, mint az egyéb szerzetesi kötelességeikre nézve.

Érdekes volt a főnöknők e gyűlésének képe, mert a legtöbben már nem jelenhettek meg szerzetesi ruhájukban, hanem a legkülönbélebb kosztümökben, hamarosan barátnőiktől, jó hívektől kapott, rájuk nem szabott öltözetekben. A hangulat a szomorú körülmények ellenére is komikus és kedélyes volt; még a kisírt szeműek is jót nevettek a furcsa találkozásnak.

Az expozém végén diszkusszió volt. A jelenvoltak kételyeikben kérdést intéztek, valamint referáltak, hogy miképp folyt le egyes helyeken a likvidálás vagy a szétszórás. Sok eset közül egy élénken megmaradt az emlékezetemben.

Egyik szerzetesházban már ekkor megtörtént, hogy feltett kalappal bementek a kápolnába a munkástanács kiküldöttei s követelték, hogy a Szentségházat nyissa ki a házfőnök, aki nem lévén pap, természetesen ezt nem tehette. Durván ráírvallt az elvtárs: „Ha nem nyitja ki, majd én kinyitom és kidobom onnan azt a vackot” – értve a legméltóságosabb Oltáriszentséget. Erre elhívták a legközelebbi plébánia káplánját, hogy vigye el a legméltóságosabb Oltáriszentséget. Amellett, hogy ily dolgok is előfordultak, fennen hangoztatta a tanácsköztársaság, hogy a vallást nem bántja és senkinek a vallásos érzületét sérteni nem engedi.

Másnap, nagypénteken nyilvánossá lett a rendelet, amelyet a papoknak húsvétvasárnap és a rákövetkező vasárnapon a szószékről fel kellett olvasni, hogy ti. a tanácsköztársaság a vallást tiszteletben tartja. A feltámadási körmenetet nagyszombaton még meg tudtuk tartani a hívek nagy örömeire. Igen sok nép vett részt. Sajátságos érzéssel vonultunk fel a Horánszky utcán, hol a feldúlt, lefoglalt Kongregációs-házon piszkos vörös zászló lengett, ablakaiból gyertyafény nem sugárzott. Az elkommunizálók föltett kalappal nézték a szentségi körmenetet. A Sándor utcán is egy autóban terpeszkedett két vörös föltett kalappal, s megjegyzéseket tett ránk, a „csuhásokra”. Zavargás azonban nem volt. De másnap, húsvétnapján már délben zaklattak bennünket, hogy miért nem olvastuk fel a vallásszabadságról szóló rendeletet. Csak nagynehezen nyugodtak bele abba, hogy hisz nálunk nagy ünnepeken csak este van prédikáció.

Este felolvasták hát a szószékről s néhány magyarázó megjegyzéssel kísérték a rendeletet, mely a vallás szabadságát biztosítja. A „vallás magánügy” hamis fráziséval a vallásos élet megnyilvánulását s az Egyház évezredek jogait lábbal tiporja a szovjet. Nevetségesebbnek és hazugabbnak nem dokumentálhatta magát jobban, mint ezzel a rendeletével, melynek felolvasását – a szabadság dicsőségére – a kiküldött munkástanácsi tagok és detektívek, mint a papság mellé állított „fogdmeg”-ek lesték a templomok szószékei alatt. Persze a Népszavának „Amikor a pap áprilist jár” gúnycikke mindjárt illusztrálta a lelkiismeretszabadság tiszteletben tartását. Hogy a kommunisták cselekedetei egyáltalában mennyiben egyeztek meg ezen rendelettel, az eddigieknél is jobban kitűnik majd azokból az eseményekből, melyek a következő hetekben játszódtak le.

Húsvét héttőjén hallattam, hogy a VIII. kerületi likvidáló bizottság már a Horánszky utcában jár s a ciszterciták rendházában leltároz. Tehát jam proximus ardet Ucalegon. Ebéd

után átmentem dr. Baranyay Jusztin barátomhoz, a Bernardinum-intézet igazgatójához és megkérdeztem, mint ment végbe nála ez a dolog. Még néhány jó ismerőssel találkoztam ott, akik velem együtt nagy érdeklődéssel hallgatták Jusztin barátunk relációját, melyből némi tájékozódást szereztem arra, ami hamarosan nálunk is be fog következni. Estefelé P. Provinciális újból elutazott Pestről és így világos volt előttem, hogy a likvidáló bizottság az én vendégem lesz.

A likvidálás

Másnap, 22-én benn is jártak már nálunk a házban, de nem találtak otthon, mert éppen egy zárdában voltam megnyugtató és tanáccsal ellátni a zaklatott szerzeteseket. Minhogya likvidálók meghagyták, hogy következő nap reggel otthon legyek, 23-án vártam őket. Meg is jelentek úgy 9 óra tájban. Mint mindenütt, úgy nálunk is először a pénzt követelték. Azután leltározták a rendház ingóságait. Az a szobáról-szobára való botorkálás és vitatkozás afölött, hogy ez vagy az a tárgy magántulajdon – például a vendégszobákban, – elég érdekes és komikus, de fárasztó mulatság is volt. A bizottságban különösen erőszakos és kellemetlen alak volt a munkástanács kiküldöttje, valami Naxner elvtárs, aki szeretett kicsinyesen kötekedni és hajlandó volt gyakran a hírhedt forradalmi törvényszékekkel fenyegetőzni. Mindjárt a likvidálás elején is azzal akart hatást kelteni bennem a csekély készpénz leolvasásakor. Naxner elvtárs haragos ábrázata csak a templom pincéjében lett derűsebb, mikor a hordókat meglátta; de csakhamar elkomorodott, mert keserűen kellett a hordók megkopogtatásakor hangjukról azok ürességét megállapítania. Ami kis borkészlet volt, azt a likvidáló bizottság kénytelen volt misebor gyanánt meghagyni a templom számára, mert utasításuk szerint is a templomot és annak felszerelését nem volt szabad ellikvidálniok. Ez a leltározás három napig tartott. Az ember sohasem tudta, hogy melyik percben válik valamely szórakoztató jelenet nagyon kellemetlenné és kritikussá. Így például második nap reggel szokásom szerint a Kongregáció-Otthon kápolnájában miséztem. Misém után már vártak rám a sekrestyében és jelezték, hogy detektívek vannak lent a rendház portáján és velem akarnak beszélni. „Mi baj? Mi nem tetszik nekik?” – kérdeztem. Azt jelezték, hogy állítólag elrejtett dolgokat keresnek. A két detektív bemutatja magát és felszólításomra igazolják is detektív voltukat. Láttam, hogy fürkésző szemmel vizsgálják viselkedésemet és azért a legnagyobb nyugalommal kérdeztem tőlük, hogy mi járatban vannak. Az egyikük beszélt csak, egy heves, fiatal zsidó, aki fenyegető bevezetés után bámulatos biztonsággal és pontossággal kezdte leírni előttem, hogy a templom alatt, a fűtő kazántól ennyi és ennyi méter távolságra van elásva a K. S. V. Rt. 10 milliója; valljam be pontosan, hogy ott van, mert ő különben is föl fogja ásatni a pincét és ha tagadni merem, forradalmi törvényszék elé kerülök. Stoikus ábrázatot vágva hallgattam végig heveskedését, majd szóáradata után azt feleltem neki: „Hogy mi van nálunk, azt hivatalból tudnom kell; hogy a K. S. V. pénze nincs itt, azt is tudom. De ha kedve van ásatni, tessék csak ásson, jó kemény a talaj; legalább lesz dolguk”. A detektív tovább erősködött, hogy felásatja az udvaron lévő kis kertet is. „Csak ásson – biztattam – úgyis tavaszodik már”.

Miután látta, hogy faggatásával nem hoz zavarba, fontoskodva feljegyezte kilétemet, kérdezősködött P. Bangha felől, és hogy hol lehet a K. S. V. pénze. Bosszúsan vallotta be, hogy azt tudják, hogy Bangha meglépett, de azt nem tudják, hogy hol van. Én pedig kijelentettem, hogy sem azt nem tudom, hogy Bangha hol van, sem azt, hogy a Sajtóvállalat pénze hol van, mert én evvel nem foglalkoztam. Szerencsére nem is tudtam, hogy hol van P. Bangha, mert ő igen okosan és ügyesen járt el a távozásakor. A proletárdiktatúra kikiáltása napján ugyanis vacsora alatt ment ki a házból és a portásnál csak ennyi üzenetet hagyott a számomra: „Mondja meg a P. miniszternek, hogy elutaztam s majd fogom értesíteni, hogy

hol vagyok”. Az értesítés – igen okosan – csak nem jött. Az én detektívem látta, hogy sehogy sem lep meg az ő ásatási buzgalma; csillapodni kezdett tehát, és beismerte, hogy valami névtelen feljelentésre jött kutatni s hogy már nincs kedve ásatni. Hadonászva kijelentette: „Nem szeretem én az ásatásokat; így van az ember névtelen följelentésekkel” – és illedelmesen bocsánatot kérve az alkalmatlankodásért, távozott.

Közben már az ajtó előtt vártak rám a likvidálok, hogy folytassuk a tegnapi munkát. A rendház leltározása után a rendtartományi főnökség hivatalos könyveit vizsgálták át. Látták, hogy a rend papnövendékeinek neveltetésére értékpapírokban van egy kis alap. Természetesen ezt is ellikvidálták, de csak papiroson, mert az értékpapírok nem voltak találhatóak. A likvidáló bizottság, főleg Naxner elvtárs követelte, hogy hol vannak. Megmondtam nekik, hogy elküldtük egy másik rendházba. Sehogy se tetszett nekik a dolog. „Ravaszul, ügyesen csinálták”, – mérgelődtek. Újra meg újra faggattak, hogy mért küldtük el. – „Mért? Csak a Kongregáció-Otthonban történt rombolások és betörések után, nyugodt lélekkel nem hagyhattunk itt pénzürtéket, hisz azért felelősek vagyunk a római Generális előtt”. Ez színigazság volt; dehát Naxner és egyik-másik elvtársa nem tudta elhinni, hogy mi nem szoktunk hazudni, és hogy a rendtársak iránt vagyunk annyi bizalommal, hogy elismervény nélkül bízunk rájuk valamit. És ezért sokáig tárgyalták ezt az egyszerű dolgot. Minthogy a bizottság elnöke jóindulatú férfiú volt s minden esetre nem vérbeli kommunista, csitította Naxnert s megelégedtek azzal, hogy jegyzőkönyvbe foglalták az ügyet. Később a tanácsköztársaság gondos közegei nem törődtek ezzel a jegyzőkönyvvel, amiért is szerencsénkre legalább ez az alap, melyre a rendnek égetően szüksége van, nem került garázda kezekbe.

Már boldognak éreztem magam a jegyzőkönyvek, leltári és átadási ívek aláírása után, hogy vége ennek a hajszának, amikor 25-én reggel megint csak likvidálni hívnak. Ekkor meg a Kongregáció-Otthont likvidálták. Az oda befészkelődött szabók szakszervezetét nem ismerték el illetékesnek a házban, sőt kiutasítással is fenyegették őket; míg végre abban állapodtak meg, hogy nem törődnek velük, ott vannak-e vagy sem, de a likvidálásnál a rendnek kell szerepelnie. Így tehát újra hívtak, hogy a rend nevében mint átadó szerepeljek a Kongregáció-Otthon köztulajdonba vételénél. A leltározás megint megkezdődik a padlástól le a pincéig. Minthogy kápolnák fölszerelését, valamint kegytárgyakat és vallásgyakorlati célokat szolgáló eszközöket a tanácsköztársaság nem vett köztulajdonba, a kongregációs ház termeiben és szobáiban levő ilyenmű tárgyakat, valamint a házban lakó egyetemi hallgatóknak vagy Jézus-Szíve-Szövetsége tagjainak magánvagyonát képező dolgokat nem volt szabad a leltári lajstromba felvenni. Ez a körülmény érdekessé tette a leltározás unalmas munkáját, mert a likvidáló bizottsággal szemben egy másik csoport alakult a mi barátainkból, akik nagy ügybuzgósággal védték a magántulajdont és külön leltárjegyzéket vettek fel a kegytárgyakról, képekről, imázsámolyokról, szenteltvíztartókról stb. Nem egy komikus vita tárgyát képezte egy asztal vagy ágy vagy szék s e tekintetben nagy hálára vagyunk kötelezve a „Szív” leányainak, akik a nekik átadott bútorokat a saját berendezésük címén a likvidálástól, később pedig az elhurcolástól megmentették. E helyen meg kell említenem a „Szív” leányainak nagylelkű áldozatkészségét, ők ott a Kongregáció-Otthonban „proletár-konyhát” nyitottak, voltaképpen azzal a főcélal, hogy a ház ne jusson teljesen ellenségeink kezére és maradjanak itt velünk együtt érző s érdekeinket védő emberek. Hogy később sok bútor tönkre nem ment, hogy a bőr székeket nem nyúzták meg az elvtársak elsőtől az utolsóig, hogy el nem hurcoltak szekrényeket, asztalokat, ágyakat stb. szóval, hogy nem lett tízszer akkora kárunk, mint aminő tényleg elő állott a kommunista garázdálkodás miatt, azt Isten után ezeknek a jó lelkeknek köszönhetjük. Nem egyszer észre is vették a vörösök, hogy a „proletár-konyha” vezetősége és személyzete a jezsuitákhoz szít és Naxner elvtárs már a likvidáláskor is haragos tekintetének villámaint szórta rájuk, mikor egy-egy széket vagy ágyat sikerült nekik ledisputálni a likvidálás lajstromáról. De azért, hála Isten, szerencsén

megúszták kényes szerepüket. Az is szórakoztatott, hogy Naxner elvtárs műveltségi fogyatékosága nem tudta egyik-másik tárgyat minősíteni s restellte hamis megnevezéssel leltározni. „Ott egye a fene, ahol van,” – mondta bosszúsan egy vasállványra, melynek rendeltetését nem tudta megállapítani s fölényesen dirigálta: Tovább!

Ápr. 26-án be volt fejezve az Otthon likvidálása is. Délben éppen a proletár-konyhára veztettem ebédelni a sajtódirektórium egyik kiküldöttjét, aki elmagyarázta nekem, hogy mint veszi ő köztulajdonba az újságokat, hogy ő a sírásója és eltemetője a „Mária-Kongregációnak”, „Magyar Kulturá”-nak, a „K. S. V.”-nek és a többi katolikus sajtóorgánumnak. Különben igen barátságosan beszélt és jóízűen ette a „Szív” leányainak konyháján főzött proletár-ebédet. Amíg ő falatozott és beszélt, hallottuk meg a Soroksári út végén lévő lőszerraktár robbanásának hírét, melyet különféle érzülettel vettünk tudomásul.

Tehát kivette kezünkől a tanácsköztársaság egyik fontos működési helyünket, a Kongregáció-Otthont is. Szerettem volna az Otthon szép, nagy, nyilvános és szinte templomszerű kápolnáját egyházi célokra megmenteni és ezért kértem a vikárius-prelátust, hogy írásban nevezzen ki a kápolna lelkészévé s minthogy a hitoktatást már kiküszöbölték az iskolákból, a szülők és hitoktatók óhajának megfelelően a Kongregáció-kápolnát kívántam a VIII. kerületi iskolák egy részének hitoktatási céljaira megnyerni. A szülők tényleg kezdték már odavezetni gyermekeiket hitoktatásra s a Horánszky utcai reál hittanárja ott folytatta az évi anyag tanítását.

Fehérvasárnap reggel (ápr. 27-én) tartottam az utolsó közös áldozást a középiskolai kongregációval. Az evangélium után rövid beszédet mondtam s hitvallói hűségre buzdítottam a fiúkat. Pár perc múlva bejött egy hívatlan férfiú a kápolnába, feltűnő modortalan tartással, lábait szétvetve megállt a középben az első padok között, majd a padszélre könyökölve, háttal az oltárnak, a kórust szemlélte s a fiúkat vizsgálta. Úgy látszik, kevés fogalma lehetett a közös áldozásról, mert nagyon bámulta az áldozásra felvonulást. Tán ebben is burzsuj forradalmi összeesküvéstől félt. Fülelt a misevégi imára is, de mivel semmi sem bántotta vörös érzületét, peckesen kivonult a kápolnából.

E nap aztán végleg elnémult a kápolna orgonája.

Fáber Oszkár még ezen a vasárnapon, 27-én, tehát a leltározást követő napra megjelent az Otthonban; kijelentette, hogy gondnokot rendel a ház igazgatására és semmi szín alatt sem engedi meg, hogy a kápolna hitoktatási célra használtassék, mert a házat veszedelmes ellenforradalmi fészeknek tartotta. A „Szív” leányai között lakott ekkor még három apáca is, akik természetesen világi ruhában jártak. Fáber szeme már gyakorlott volt a bujdosó apácák felismerésében és benyitva az egyik szobájába azonnal rája szólt: „Kedves nővér, hát maguk közül is vannak még itten, hát aláírták-e már a kilépési nyilatkozatot?” Azzal a válasszal segített magán a megdöbbszent nővér, hogy nekik még nem adtak semmiféle nyilatkozatot aláírás végett.

Így a kápolnát sem lehetett többé megmenteni. De azért titokban, zárt ajtók mögött még miséztem ottan. Az Oltáriszentséget a „Szív” leányainak kérésére és vigaszára több napja már kicsiny tábori szentségtartó szelencében hagytam a tabernákulumban, hogy veszély esetén könnyen ruha alá rejthető és menthető legyen. Legalább az Úr jelenléte erősítse őket s titkon imádhassák a Legszentebbet.

Utolsó nap Pesten. Elfogatások

Hétfőn 28-án egyre izgalmasabb hírek keringtek a május elsejére való előkészületekkel és a nyilvános tereken tartott izgatós beszédekkel kapcsolatban. Mert a harctéren rosszul állt a Vörös hadsereg dolga s a jelentések szerint leadott győzelmi hazugságokat „a fegyelmetlenül visszaözlő” vörösök maguk cáfolták meg; így tehát csak örült izgatással

lehetett a terrort a kritikus helyzetben fenntartani. Túszokat szedtek tehát a szovjet „legnehezebb és legválságosabb óráiban” s halált ordítottak a „disznó burzsoá”-rá. Hogy csuhásokat és burzsoákat tömegesen fognak legyilkolni és hasonló rémhírek nem tartóztak az újdonságok közé. Aznap ebéd után egy komoly és szavahihető barátunk közölte velünk, hogy tudomása szerint a jezsuiták ellen is készülődik valami és hogy minél előbb igyekezzünk a kommunisták szeme elől eltűnni.

Mint említettem, P. Provinciális ekkor nem volt Pesten. Már jóval távozása előtt kiadta a litterae patentes-szel egyidejűleg a provinciálisi joghatóság átszármasztásának sorrendjét. „Ha engem leütöttek, ön lép a helyembe; ha önt viszik, a P. Bús; ha az is elesett, a P. Tomcsányi.” A budapesti rendház Rektora P. Bús volt; őt mint helyi előljárót helyettesítettem távolléte alatt. P. Bús épp e nap (28-án) visszajött a városba. Immár végleges széteszslásunk előtt akart még az egyes páterekkel beszélni. Abban állapotunk meg, hogy ki-ki hamarosan távozik a házból, legkésőbb vacsora után mindenki elmegy, s ezentúl csak óvatosan és szükség esetén tér oda vissza. Én magam már előzőleg elhatároztam, P. Provinciálisnak jeleztem is, hogy kedden korán reggel hozzá fogok utazni, hogy a lefolyt likvidálásról és egyéb teendőkről hivatalosan beszámoljak. Hogy ezt megtehessem, már a délután folyamán kimentem ahhoz a családhoz, ahol rendszeren rejtőzködtem és ahova hivatalos irataimat is kivittem. Egész a vacsora idejéig dolgoztam. A vendéglátó családnál ezúttal korábbi időre tűztük ki a vacsorát, mert az volt a szándékom, hogy étkezés után azonnal visszamegyek a Kongregáció-Otthonba, s ha senki sem marad a házban, én ezen éjjel valamelyik szobában majd csak meghúzom magamat, hogy másnap korán reggel misézhessem, s még idejében, úgy öt óra tájban, már kimehessek a pályaudvarra.

Vacsora után már elköszöntem jötevőimtől, mikor vendéglátóim arra kértek, hogy ma is mondjuk el együtt a Sz. József litániáját. Ugyanis eddig minden este lefekvés előtt az egész családdal együtt el szoktuk mondani szent József letenyéjét, hogy a szent család védője őrizzen meg minden veszedelemtől a mostani zavarok között. Minthogy ma az Otthonban szándékoztam aludni, vacsora után, távozásom előtt végeztük el közösen ezt a kis ájtatosságot és ennek a litániának köszönhetem, hogy nem kerültem a börtönbe. Mert ha öt perccel előbb érek a rendházhoz, engem is elfogtak volna a vörös katonák.

Ugyanis a Rákóczi úton, Vas utcán és Sándor utcán át az Otthon felé tartottam. Feltűnt a Horánszky utcán az Otthon előtt a szuronyos őr, aki a ház előtt defilírozott; de azért mit sem sejtve, belépjem az ajtón. Amint az előcsarnokba érek, rémült arccal szalad felém a kapus s felkiált: „Az Isten szerelmére, ne jöjjön be páter, épp most törtek be a Mária utcai portán a vörös katonák a rendházba.”

Amint visszafordulok az ajtó felé, egy ismerős úrihölgy siet utánam s elképedve könyörög: „Lelkiatyám, meneküljön gyorsan, mert most törnek be a rendház oldalán a vörösök.” Minthogy civilben voltam, feltűnés nélkül tudtam az utcára jutni; a vörös őr pedig, akinek feladata volt vigyázni, hogy közülünk senki ki ne szökjön a Horánszky utcai oldalon, éppen háttal felém defilírozott a fal mellett s így nem vett észre, mikor a kapun kiléptem. Hogy valaki kijön a házból, nem tűnhetett nagyon fel, mert éppen akkor a szabók szakszervezetének tagjai, akik erőszakkal lefoglalták az Otthon termet, kettesével-hármasával távoztak a házból s én közéjük elegyedve, osontam kifelé.

Kis utazótáskámmal kezemben sétáltam lassan a Sándor utca felé, majd átmentem a Mária utca irányában, hogy lássam, mi történik a rendház portáján s a templom körül. Az esti homályban csak a nyüzsgő alakokat láttam s megbizonyosodtam arról, hogy ott most nem tanácsos megjelenem.

Visszatértem tehát „szovjetkori” lakásomra, ahol nagy csodálkozással fogadtak s megdöbbenve hallgatták a történeteket. Tanakodtam magamban, hogy mit csináljak másnap reggel s hogy fogok misézhetni.

Úgy 1/2 11 tájban zörgetnek az ajtón s jelentik, hogy két fiatalember keres. Kimegyek; szerencsére barát és nem ellenség jött. Két kongreganista volt; az egyik közülük holnapi útitársam, aki látva, hogy az Otthonban nem lehetek, keresett valakit, aki rejteklakásomat tudta és még odavezettette magát. Tőlük tudtam meg, hogy közvetlen vacsora után törtek be a házba és vették körül a vörös örök a templom környékét, mert a detektívektől tudták, hogy vacsora idején találhatják együtt a pátereket.

Akiket ott értek, úgy a pátereket, mint a frátereket, szolgálakat, sőt akit csak a házban találtak, mind összefogdosták. A portaszobába zárták őket: a vörösök maguk ez alatt az ebédelt látogatták meg s ami ennivalót találtak, szorgalmasan elköltötték; azután pedig vártak, körülbelül 1/2 11-ig, míg az izgatott hívek a záróra miatt elhagyták a templom és a ház környékét. Most aztán a foglyokat szépen párba állították, s az őrizettel együtt megindították a Zrínyi utcai fogház felé. Gyors tempóban hajtották őket az utcákon; a Dunaparton szidalmazva emlegették, hogy a Dunába kellene őket hányni. Néhányan a jó hívek közül, távolról kísérték a tarka menetet, amelyben egyesek reverendában, némelyek civilben loholtak az örök között.

Ennyit tudott az én kongreganista útitársam referálni. Azután hozzám sietett, hogy másnapi programunkat megbeszéljük. Az előszobában hevenyészünk neki nyugvóhelyet s másnap reggel mise nélkül utaztunk el kítűzött célunk felé.

Mínthogy kb. két óra alatt célunkhoz ér a vonat, a szentmisémet az ottani falu templomában szándékoztam elmondani. A beszálláskor találkoztunk egy ismerős egyetemi hallgatónak, aki rendünk jelöltje volt s akinek szintén tudomására jutottak már a tegnapi estési események, amiért is hírt akart vinni a történetekről P. Provinciálisnak. Így hát hárman utaztunk együtt.

A vonatkésés és egyéb apró akadályok miatt 1/2 10 óra tájban értünk utazásunk helyére, ahol ft. P. Provinciális és egy másik páter tartózkodott.

A viszontlátás örömét hamar felváltotta lelkünkben a megdöbbenő hír; minthogy pedig a másik páter tartózkodási helyét hivatalosan bejelentette Budapesten, világossá vált előttünk, hogy tovább e helyen nem maradhatunk. Hiszen mindkét útitársam hallotta a vörösökről, hogy az összes jezsuitákat el akarják fogni, azt is tudták, hogy egyidejűleg egy világi kongreganista urat letartóztattak, akinél páterek elrejtve laktak.

Tanácskoznunk kellett tehát, hogy mitévők legyünk s merre menjünk, mert az előjáróknak a rend közérdeke miatt a börtön helyett inkább a bujdosást kell választaniok. De előbb ft. P. Provinciális a templomba vezetett át, ahol megmiséztem, útitársaim megáldoztak s mindnyájan imádkoztunk, hogy az isteni Gondviselés védje meg testvéreinket, nekünk pedig mutasson helyes kiutat.

Bujdosás hegyen-völgyön át

Szentmise után piciny kézitáskánkba tettük legszükségesebb dolgainkat, már ami kinél-kinél volt; az itteni vendéglátónktól kapott kenyeret, tojást és szalonnát és megindultunk a nagyvilágnak. Tanácstalanul mentünk az úton s kísért el vendégszerető barátunk, hisz egyikünk sem tudta, hogy voltaképp merre is menjünk, mert mi nem ismertük a vidéket s nem tudtuk, hogy kihez lehet a mai zavaros időben bekopogtatnunk anélkül, hogy vagy magunknak, vagy az illetőknek jelenlétünkkel bajt ne okozzunk.

Amint az első válaszára érünk, a bennünket híven kísérő vendéglátónknak hirtelen mentőgondolata támadt. Megjelöl egy távolabbi, eldugott falut, ahol egy ismerőshez, egy plébánoshoz menekülhetünk. Miután megmagyarázta az utakat, a szántóföldek, a dombok és hegyek között, meleg kézszorítással búcsúzott, mi pedig földönfutó jezsuiták hármascskán megindultunk a homályban immár kibontakozó célunk felé.

Hűvös, szeles nap volt s ugyancsak megkínt a hideg áprilisi szél a hosszú ismeretlen országúton. Felejthetetlen prelúdiumot festett az „Egyiptomba futás” elmélkedéséhez. Útközben beszélhettem el előjárómnak és rendtársamnak a lefolyt hét eseményeit, a likvidációt és egyes személyi újdonságokat.

Délfelé egy árok mentén leültünk az első számkivetési ebédre. Nyomott hangulatunkat az Istenbe vetett bizalom, meg aztán néhány tréfa emelte. Miközben letérdeltünk az alig zöldellő tavaszi földre s rövid ima után előszedtük a kis élelmiszerkészletünket, szegény börtönben sínylődő rendtársainkra gondoltunk. Mi lesz velük, mi lesz az egész provinciánkban, mi lesz apostoli terveinkből, eddigi munkánkból? Mi lesz jó magunkkal? Melyik útszélen „kapcsolnak le”? Fogunk-e az éjjel föld alatt aludni? Az ember a legkomolyabb helyzetben is gyerekké válik s mi is tréfálva kezdtük meg az élelmiszerkészlet beosztását. P. Provinciális kiszabta, hogy mekkora darabkát szabad a kenyérből és szalonnából elfogyasztani, mert ki tudja mennyi ideig kell ezen a darab kenyéren és szalonnán élnünk.

Az ugyancsak mértékletes étkezés után megint útnak indultunk s amint át-áthaladunk egy-egy falun, itt is, ott is kérdeztük: „Ez az út merre visz?” A jó embereknek szorgalmasan osztogattuk az „elvtárs” nevet, mert ennek a szónak a kommunizmus alatt csodás elszigetelő hatása volt. Távol tartotta a bizalmat, az érdeklődést, az ellenforradalmi gyanút, a vörös haragot, a nép szeretetét: szóval a kívánt rezerváltságot biztosította.

Több órai gyaloglás után az egyik falu végén szintén kis pihenőt tartottunk, amikor a mellettünk elhaladó 13–14 éves zsidógyerekek politikai éleslátással kiáltják felénk: Ahá! Az urak lógnak Pestről, ugye Pestről? Volt a vigyorgásban valami vigasztaló: tehát más becsületes ember is bujdosott erre a nógrádi hegyek közé.

Később a mi falunkba menő asszonyokkal találkoztunk. Szívesen kalauzoltak bennünket, amint hitték, bevásárolni járó éhes pestieket – s szóba elegyedve, lassan megtudtuk, hogy a plébánosukat nagyon szereti a nép, a vörösöket meg ki nem állhatja, s hogy eddig nem nagy eredményt ért el köztük az agitáció és terror.

Erre már fellelegzettünk és jobb kedvvel folytattuk utunkat. Tehát jó plébános, fehér érzelmű nép, kevés vörös, – mindmegannyi biztató kilátás az éjszakára. De mikor a falu határába értünk, egy hegyháton utolért a tavaszi zivatar, amely szörnyű fergetegként, fagyos széllel és jégesővel kísérve, bőrig áztatott bennünket.

Keservesen ballagtunk az ítéletidőben. Csak amint a falu végére értünk, kezdett szünni a zivatar s mi sárosan, lucskosan, szörnyű látványt nyújtva az ereszek alól kikandikáló embereknek, útviselt vándorlegényekként végiggázoltunk a rettenetes sárban a falu túlsó oldalán levő parókiára.

Amint kinyitom az ajtót, hangos ugatásban versenyző kutyák rohantak felénk. A hatalmas bernáthegyi már két lábra állt s hogy sáros elsőjét ne rakja vállaimra, újra becsuktam magam előtt az ajtót. Ezalatt az országút közepén a sártengerben küszködő P. Provinciális is a másik idősebb páterrel a kapuhoz ért és rázta le cipőjéről a súlyos sártömböket. Egy jólelkű öreg anyóka jött ki kaput nyitni, miközben a kutyák haragját csillapította.

Miközben az udvaron áthaladunk, a konyha felől egy katona jelenik meg a nyílt folyosón. A kutyák nem ijesztettek meg, de amikor ezt a katonát megláttam, akkor fölillant bennem a gondolat: „Zsiga, most vigyázz!” Villámgyorsan ezek a gondolatok futottak át az agyamon: Hátha vörösörség került be épp ide a plébániára; hogy titkolhatjuk el ezek előtt, hogy kik vagyunk s miért jöttünk a plébániára. A katonaruhás ember intelligens, de gyanakvóan fürkésző arckifejezése bennünket is óvatos tartózkodásra intett. Neveinket dörmögve mutatkoztunk be kölcsönösen, már ahogy ez a szovjet alatt különösebben így volt szokás.

A katonaruhás kérdezi, hogy kik vagyunk s mit akarunk? „A plébános urat keressük, itthon van-e?” – Itthon van, a plébániahivatal helyiségében, szólt a katonaruhás s mérte tekintetével piszkos, sáros alakjainkat s nézte vigéctáskánkat.

Megismétli a kérdést, hogy mit akarunk s honnan jövünk? Mi a szomszéd faluról s a jégesőről beszéltünk s hogy így tovább a nagy sárban nem lehet menni, mert közel az este, lement már a nap stb.

A plébános úr is nagyot néz a jövevényeken. P. Provinciális megmondja, hogy kik vagyunk s mi hozott bennünket ide, de látjuk, hogy a katonaruhás nyomban utánunk bejön.

Amint a katonaruhás hallja a neveket, így szól az egyikünknek: „Jaj, de ismerős a páter; most jut eszembe, lelkigyakorlatot tartott a szemináriumban felszentelésem előtt; csak így civilben, bajusszal, szakállal nem ismertem fel.”

Tehát a katonaruhás nem volt veszedelmes vörös, hanem a plébános úr káplánja, aki néhai tábori lelkész volt s hétköznapi a katonaruhát koptatta ezzel is tekintélyt szerezve a jeles plébániának.

Új otthonunk

Maga a plébános úr végtelen kedves öreg úr, aki összeölelt, csókolt bennünket, saját nadrágját, hálókabátját, cipőjét, papucsát s reverendáját hozta elő, hogy más ruhába tegyen bennünket.

Felejthetetlen volt ez az oltártestvéri szeretet, amellyel a fáradt, átázott menekülő paptestvéreit, akiket életében soha nem látott, ily veszélyes körülmények között fogadta házába.

A plébános úr húga pedig, a jó Mari néni, azonnal sütéshez fogott s az anyagilag nem fényes plébánia éléstárából előszedte legjobb dolgait. Hozzá még a jó Mari néni épp az nap egy nyulat kapott ajándékba, amely frissen lőtt nyúl sorsát a tréfás plébános úr arra magyarázta, hogy az Úristen a nyulat nem is Mari néninek, hanem számunkra küldte, idézve az Írás szavát a vadászó Jákobról, aki áldást kérve azt mondja atyjának: „Az Úr akarta, hogy épp szembeszaladt velem a vad.”

Amíg átöltözködtünk s asztalhoz ültünk, lelkünket az isteni Gondviselés iránt mélységes hála öntötte el.

Mindenekelőtt azon tanácskoztunk, hogy s mint lehetne feltűnés nélkül a környéken eloszlanunk és mégis egymással összeköttetésben maradnunk anélkül, hogy kilétünket elárulnók. A jó plébános úrnak hamarosan praktikus terve támadt, melynek megvalósítását másnapra halasztottak, mert már a fáradtságtól ellankadtan pihenőre térni vágytunk.

Minthogy a zivatarban erősen átáztam, este kissé lázas voltam. Épp azért nem is igen tudtam aludni. Így tehát volt időm lefekvés után, míg fáradt tagjaimat pihentettem, elgondolkodni és hálát adni a jó Istennek hogy ily vendégszerető fedél alá jutottunk, pedig reggel, mikor útnak indultunk, nem tudtuk, hogy fogunk-e aznap ágyban feküdni, vagy valahol az erdőben kell-e bujdosnunk. Valami sajátságos érzés járta át a lelkemet arra a gondolatra, hogy az isteni Mester mennyivel irgalmasabban bánik velünk tanítványaival, mint Önmagával. Az Emberfiának nem volt ahová fejét lehajtsa és évekig szenvedte Egyiptomban a számkivetés keserűségét, amidőn Heródes elől menekült, velünk pedig csak egy napig érezteti a hajléktalanságot és máris ad baráti körben pihenőhelyet, ahová fejünket lehajtsuk.

Másnap reggel misézni akartunk; de hogy tegyük ezt feltűnés nélkül? A faluban látták a három lucskos civilt, bajusszal, szakállal a plébánia felé tartani, ha most a templomban misézünk, délre az egész falu tudja, hogy bujdosó papok vannak a plébánián; s ha a plébánián nem is voltak vörösök, a faluban épp toborzásra jártak, meg a direktórium előtt is veszélyes lett volna kilétünket felfedezni. De az isteni Gondviselés segített rajtunk ebben a dologban is. Ugyanis a káplán úr tábori lelkész korában harctéri emlékül hatósága engedélyével megtartotta azt a tábori oltárfelszerelést, melyet valahol a harcterről visszavonultában talált és magával hozott. Ez a szép, teljes tábori oltár számára kedves emlék volt, nekünk meg kitűnő

szolgálatot tett. A plébános úr szalonjában felállítottuk az oltárt és epikiával és privilégiummal élve, meg volt az a nagy vigasztalásunk, hogy rejtekünkben bemutattuk a nagy áldozatot. Így miséztem egész ittlappangásom alatt a tábori oltáron, melyet Mari nénivel minden reggel felszereltünk és leszereltünk a szalonban. Mari néni volt az egyetlen buzgó hívem és gyónóm, áldozóm, sekrestyésem egy személyben.

Szentmise után a plébános úr jól kifőzött tervének megvalósításához fogott. Elküldte káplánját a püspöki székhelyre és P. Provinciálist kinevezte egyik filiájára ideiglenes segédlelkésszé, a másik pátert hasonlóképpen a szomszéd plébánia kisegítő lelkészévé, engem pedig magánál tartott, civil minőségben, mint káplánjának rokonát, mert hát Krisztusban testvérek vagyunk, így a plébániáról ketten gyorsan eltűntek, egy rokon vendég pedig feltűnés nélkül maradhatott. Ezzel meg volt oldva az összeköttetés kérdése is. Mert ami értesülést én valahogy Budapestről kapni fogok, azt nehézség nélkül átjuttathatom P. Provinciálishoz a filiába.

Csak hogy a hírek nagyon keservesen és lassan érkeztek. Még újsághoz is nehezen jutottunk, mert hisz Nógrád megye félreeső községébe nem siettették az újságokat, a politikai hírszolgálatra sem volt a község berendezve. A plébános úrnak és vele együtt nekünk is a legjobb hírszolgálatot a postahivatal telefonos kisasszonya teljesítette, aki a legközelebbi városban levő telefonos barátnőjétől kapott néha-néha egy elcsípett értesülést, már amennyiben a hivatalban lógó vörös katona miatt a fehér érzelmű híreket átvehette. Szegényke emiatt nem egyszer bosszankodott a vörös jelenlétén, aki talán nem is annyira a postai ügyek, mint inkább a leány kedvéért lógott a postán. Legalább kaptunk néhány magába véve jelentéktelen hírt, melyet fehér ideológia szerint magyaráztunk hol jóra, hol rosszra. Azonkívül a vidéken bujdosó dzsentrik és közeli földbirtokukból kiforgatott urak is megfordultak néha a plébánián vagy mi sétáltunk el hozzájuk. Egy ilyen „volt” uraságnak köszönhetem, hogy váltásra szükséges cipőhöz és harisnyához jutottam. Társalgásunk állandó témája a kommunizmus garázdálkodása volt.

Valami sajátságos lelki élmény volt az izzó politikai helyzetet, amely május elseje körül nyomás alatt tartotta az országot, egy csendes faluban, közvetlen benyomások nélkül átélni. Az üres bizonytalanságnak a nyomása volt ez. Néha-néha egy átvonuló röpködő bugása, majd meg a Balassagyarmat felől hallatszó ágyúzás volt az egyetlen érzéki benyomás, mely összekötött a világ folyásával s melyet majd pesszimista, majd optimista hangulat szerint értelmeztünk.

Május első vasárnapján, 4-én jött az első hír rendtársainkról. Akik a levelet hozták, a szovjet alatt szokásos izzó fantáziával, költött hírek között adtak át azt. Így például azt mondták, hogy hír szerint az angol misszió katonai diktatúrát kiáltott ki és Andrássy a miniszterelnök. Pesthez közelebb eső falvakban hallatták az ágyúzást és a lövések szerint a védelmi vonal Rákos táján, az istvántelki főműhelynél van. Amikor a hír forrását kezdem kutatni, annak értéke egészen szétfoslott a rideg kritikus vizsgálat alatt. De a rendtársamtól jövő levél az autopszia bizonyosságával nyújtott néhány adatot házunkról. A levelet egyik le nem tartóztatott páterünk írta, aki az elfogatáskor úgy, mint én, épp a házon kívül volt. Ő másnap reggel mit sem gyanítva megjelent a templomunknál, hogy misézzen. Amit ott tapasztalt, azt írja le a levélben.

„... Kedden reggel zárva volt minden; az Otthonon át mentünk a házba, onnét biztonságba vittem a Sanctissimumot, majd meg az élelmiszert vittük át az Otthonba M.-hoz, kinek azonban emiatt csaknem baja történt, mert elfogták, de ismét szabadon bocsátották ... Most már gondnok van a házban és mint mondják, a katonák mindent szerteszét hordoznak. A templomban T. (egy hittanár) végzi a szertartásokat. Fáber P.-t akarta kinevezni a templom adminisztrátorává, de a Prelátus úr ebbe nem ment bele. Május 1-én a templom bejárat vasrácsa gyönyörűen fel volt díszítve kék nefelejcs és orgonavirág füzérekkel. Megható a

hívek ragaszkodása. Egynéhány siránkozó asszonyt a vörös katonák húsra vittek ... Tudjuk, hogy Fáber Oszkár mindenkit el akar fogatni, jó tehát, ha mi is (még egy páran voltak a városban) elmegyünk innét. Én is iparkodni fogok elmenni, ha csak lehetséges lesz; talán pátriámba. Most nem lakom nővéremnél, hanem V. tanárnál. – A kongreganisták közül többen nagyon aggódnak, mert az Ön rendeletére összeírt lajstromos ívek elég szerencsétlenül a vörösök kezébe kerültek és így félhetnek a házkutatástól...”

Amint látható, ez a levél nem sok vigasztalót nyújtott. Az elfogottakról semmi további hírt nem adott, csak azt tudtam meg a küldönc közlése folytán, hogy a hívek az elfogatás utáni reggelen már korán leskelődtek a börtön körül, hogy valamit megtudjanak a páterekről. Miután látták, hogy őket Pestről átviszik a Margit körüti gyűjtőbe, azonnal élelmiszert hordtak nekik. Sz. kongreganista barátunkat tartják még külön vizsgálat alatt, akinél két páter lakott s akiknek iratait a vörös detektívek átvizsgálták. Érette mint családos emberért kellett legjobban aggódni. A vörösök kegyetlenkedéséről elterjedt hírek alapján egyáltalában volt okunk aggódni szegény fogságban sýnylódó rendtársainkért. Mit volt mit tennünk, mint várnunk.

Csak egy hét múlva érkezett újabb autentikus hír Budapestről, még pedig ezúttal egyik elfogott skolasztikusunk tollából.

„Reverende Pater! Kijöttem D-ra, hogy P. Provinciálissal beszélhessek. Itt tudtam meg, hogy ő messze van és nem lehet hozzá menni. Miután Rev. páter végzi most a provinciálisi teendőket és P. Provinciálissal is könnyebben érintkezhetik, elvégzendő dolgaimról Önt értesítem. Először is valami örömdetést: Mi, akiket hétfőn este elvittek, szombaton délután kiszabadultunk mindnyájan. Tizenöten voltunk: P. Bús, Hauschka, Lischerong, Ambrus, Szkrak, Maár és én; Strecke, a szolgák, Szentkereszty. A vád először az volt, hogy Kun Béla bántalmazásában részünk volt és a szesztilalmat megszegettük, majd meg túsoknak nyilvánítottak. Az egész Fáber műve. A Margit körüti fogházba voltunk zárva. Mikor kiengedtek bennünket, a vádbiztos azt mondta, hogy a rendházat visszakaptuk és a kulcsokat Fábertől kaphatjuk meg. Bús páter azonban mindeddig hiába járt Fáber után, nem találta őt. A VIII. kerületi hatóság megengedte, hogy a házba beköltözhessünk, de tartunk új hecctől. Az élelmiszert alaposan megdézsmálták; ami kevés megmaradt, az Otthon színtermében van elzárva. A hívek adakozásából étkezünk. A házból is több dolog eltűnt, ruha, ágynemű, amit az ágyakról lehúztak etc. Hétfőn újra leltároztak mindent, állítólag azért, hogy a hiányt megállapítsák. A házban jelenleg senki sem alszik, de napközben ott vagyunk. A filozófusok kérdeztetik, hogy elmenjenek-e Kalocsára, mert ott P. Speiser szerint nyugalom van jelenleg. Természetesen Önök közül senki se jöjjön Pestre. Amint látja, az ügyek nem rózsásak. Kérjük imádságukat. A páterek tartózkodási helyét természetesen mély homály borítja ...”

E levél május 6-áról volt keltezve. Egyidejűleg kaptam meg egy másikat is 9-éről. Ez a későbbi lerontja az előbbinek vigasztaló részét is.

„Reverende Pater! Pénteken újra itt vagyok. A házról újra csak rossz híreket tudok mondani. A gondnok egy félőrült, valami Rojtor nevű. Garázda alak. Mindenkit revolverrel fenyeget és ki akar tiltani a házból. Csütörtökön (8-án) hála Istennek ez meg is történt, mert csütörtök este szuronyos katonák törtek a házba és keresték a jezsuitáikat. Csak a portást találták meg, akit le is tartóztattak és vallatták a páterek holléte felől. Eddig még nem fogtak el senkit. Fáber kétszer volt a házban. Úgy mondták, hogy a levéltár hiányai és a könyvtár miatt akarják a pátereket összefogdosni. Ezek úgy eltűntek, hogy eddig semmi hír sincs róluk; a ház teljesen üres (sem rendtagok sem alkalmazottak nincsenek benne), vörös katonák

tartják megszállva. A népnél nagy az izgatottság és ijedtség. A skolasztikusok Kalocsára utaztak egyrészt és utaznak hamarosan ...”

Ily levelek nem nagyon biztattak és vigasztaltak, de viszont tétlenségben lappangani sem volt nagy kedvem, bár a jó plébános úr vendégszerető figyelme, beszédes humora kellemessé tette a kínos várakozásban eltöltött napokat.

El lehet gondolni, hogy mily érzelmek közt jártam-keltem a kis csendes plébánia-kertben, a virágzó gyümölcsfák alatt, az átfutó patakocská mentén. Lelkemben zsongott a Jézus-Szíve-templom, a Kongregáció-Otthon ezer kedves emléke: a gyóntatószékem, a szószék, a szerkesztőség, s ami mindennél kedvesebb, ami mindehhez fűzte, vezérelte életemet: a Jézustársaság, a mi kis fiatal magyar provinciánk. Valami elégikus hangulat szorongatott folyton, mint aminő rendünk nagy költőjét. Ossián híres ismertetőjét Denist lepte meg, mikor a Jézustársaság felosztatásakor „Fatum Societatis Jesu” című elégiáját írta, melynek egyes sorai úgy illettek ma is rendünkre:

Ellene kelt a dühös pokol és vesztére uszítá
Mind az egész földön cinkosi szolgahadát;
Bérbe adott nyelvek, vad irigység, marcona tollak,
Kincsre leső Mammon s képmutató remegés
Egy táborba vegyült ránk törve, zsibongva köröttünk
S hajh a tiport Rendnek nem hozza senki segínyt!

— — — — —
Mért hintők verítékeztén a hit isteni magvát
Tornyos városokon s pór kalyibán egyaránt?
Haldokló nagy urak selyemágyán s koldusok undok
Rongyai közt önténk balzsamos égi vigaszt!
Hasztalan ez! Kivetett lakainkból durva erőszak
S hű testvéri frigyünk láncait összetöré!
Nincs jogi védelmünk s amely óvjon, tiszta bírószerék,
Annyi hamis váddal szállani szembe – tilos!
Hajh a gonosz hatalom fondorlata oly tehetős volt
És a zavart elmék éjjele sűrű, sötét!
Úgy véled: az aranykor egedre derül Európa,
Hogy ha mohón ásott sír földi Társulatunk?
Balga! Vakult szemeid’ most tárd ki remegve a földre
S nézd, feldúlva miként roskad az állami rend!?
Búvik a házi lakó, mezejéről megfut a gazda;
Számkivetett fiait képtelen óvni a hon.
Gúnyt lövell égre a gaz, nincs törvénytisztelet, eltűnt
Jog s becsület, nincs már szűzi, szemérmes erény;
Féket eresztve csapong önemésztő hévvel az ifjú
S élte virága korán hull el a bűn viharán ...

Efféle reflexiók között, apostoli munkától elzárva, kilátástalanul lassan múltak a napok, melyek pergését a plébános úr tartalmas könyvtárának élvezete, meg az ő élményeinek jóízű elbeszélései gyorsítottak.

Végre 12-én berobogott egy kocsí a parókia udvarára és ismerősöket hozott, köztük az egyik fogságból kiszabadult pátert, aki szóval részletesen ismertette a lefolyt eseményeket és utasítást kért a P. Provinciálistól, hogy mihez tartsák magukat a még Pesten levők a jelen körülmények között, minthogy P. Rektor másodszori fogsága után, megsokallva a börtöni

életet, elhagyta a fővárost s szerencsét próbált a demarkációs vonalon átszökésre. Láttuk, hogy igen nehézkes az érintkezés távoli rejtkehelyünkről a fővárosban levő rendtársainkkal, hát azért elhatároztam, hogy közelebb megyek Budapesthez; sőt ha lehet, bent lakom a városban valami biztonságosabb városnegyedben.

Vissza a vörös Budapestre

Még élénk emlékezetemben volt az ide gyalogolás és a csúfos jégeső; hát kerestem módot arra, hogy könnyebb szerrel jussak vissza, mint ide. Megvártam 17-ikét, amikor a községbeli földesúr a direktórium kegyéből rendelkezésemre tudta bocsátani néhai hintáját és a szép szombati reggelen elkocsikázhattam a nógrádi erdőkön és kanyargós szép hegyi utakon le a legközelebbi állomásig.

Micsoda érzelmeket váltott ki most három hét múlva kényelmes hintóból azon helységek, utak, hidak, dülők, patakok látása, melyek mellett nemrégén koldusvándorképpen, fáradtan, hideg szélben gyalogoltam! Áldottam az Istent, hogy oly bámulatosan jó s amit akkor remélni sem mertem volna, ily hamarosan, könnyű szerrel visszajuttat kiindulási helyemre. Délután induló vonaton valami kölcsönzött szakszervezeti igazolvány segítségével beérkeztem a vörös Budapestre.

A bizonytalanság érzetével jöttem a városba és tartózkodó kíváncsisággal gyűjtöttem első benyomásaimat a májusi vörös Budapestről.

Minthogy a hírhordóim lelkemre kötötték, hogy a rendház és a templom közelébe ne jöjjek, régi vendéglátóim lakására mentem s tudakozódtam a helyzet felől. Este lévén már, nem volt idő gyakorlati érdemű információkat szereznem, csak az foglalkoztatott, hogy hogyan lehetne feltűnés nélkül misézni, mert züllött civil ruhámban nem akartam más sekrestyében megjelenni, ahol ismeretlenek előtt mégsem maradhatok inkognitóban.

Minthogy már az első zavarok idején vittem lakásomra a szentmiséhez szükséges egyházi szereket s egy zárdából szereztem oltárkövet is az esetre, ha bármi zavar miatt katakombaszerűen privát rejtkehelyen kellene misézni: – most vasárnap lévén, a zavaros, sőt a rémhírek miatt éltem az eszközökkel és ez alkalommal a lakásomon mondtam a szentmisémet.

Csakugyan ebben az időben a vörösök erősen garázdálkodtak s rendkívül sok „gyanús” burzsujt összefogdostak, alaposan elpáholtak, sőt meggyilkoltak; így nem tartottam kíváncsnak, hogy magamra tereljem figyelmüket. Minthogy a szervita atyáktól megtudtam, hogy egyrészt az olasz misszió védelme alatt állottak, másrészt sekrestyéjükben is volt oltár s itt szívesen láttak, azért ettől fogva az ő jószágait vettem igénybe, hozzájuk járván misézni.

Otthon rendeztem a nálam levő hivatalos iratokat s leveleket s csakhamar fogadtam a hozzám hasonló inkognitóban járó rendtársaimat, kik közül hárman segédlelkészi minőségben a templomunkban működtek, mások meg átutazóban egyéb rendházainkból kerestek fel. Főleg skolasztikusaink látogattak hozzám sűrűbben, akiket tanulmányaik folytatására külföldi rendházakba igyekeztem irányítani. Ezek a dolgok gyakran sok megbeszélésbe és ügyes tervek kifőzésébe kerültek, minthogy a szegények útlevélhez nem jutottak.

Bizonytalan lévén a helyzetünk, minden lépésünket jól meg kellett fontolnunk s az egymással való levelezés is „tolvajnyelven” folyt, hogy vörös postászemek ne találjanak a nyílt sorokban semmi gyanúsat. Ugyanis tudomásomra jutott, hogy a rendházba érkező összes leveleket lefoglák.

Hogy a levelezésre mennyire kellett vigyáznunk s hogy mily gyanakodva értelmezték a legártatlanabb sorokat, annak illusztrálására szolgálhat a következő eset:

P. Generálisunk, akinek sejtelve sem volt arról, hogy mennyire veszedelmes a mi helyzetünk, rendes postán küldött levelet az itteni előjárónak. Ezt a levelet Kun Béla elcsípte. A levél persze szokás szerint latin nyelven volt írva, de ez még jobban izgatta Kun Béla gyanakvási hajlamait, pedig ugyan nem volt rá ok.

A kommunista vezér egész társaságával nem értett annyit latinul, hogy ezt a levelet olvasni tudta volna, keresett tehát valakit, aki azt lefordítsa. De a derék vörös fordító hadilábon állt a latin tudománnyal s a kuriális stílust kevésbé ismerte. A fordítás befejeztével bevallotta, hogy biz nem tudja igazán, hogy helyesen adja-e vissza a levél értelmét, de ránk nézve apriori igen kedvezőtlenül értelmezte a levelet, úgy hogy csaknem ellenforradalmi üzeneteket nézett ki belőle, amelyért el kell fogatni mindnyájunkat.

Minthogy a vörösek hiába rágódtak a levélen, kerestek egy más fordítót, aki lelkében fehér volt, sőt velünk együtt érző ember. Ez aztán – amint értesültem – lefordította nekik s javunkra magyarázta azt. Épp az ellenkezőjét olvasta ki a levélből, mint az első fordító, s így Kun Béla aggodalmait eloszlatta, sőt szinte bizalmat ébresztett benne a „kommunista érzelmű” jezsuita generális iránt.

Hogy mennyire gyanakodtak mindenre, ami nálunk található volt, jellemző pl. az is, amit Fáber Oszkár a rendházban körüljárva, szobámban művelt.

Egy ízben P. Hauschkával – egyike volt a templomban működő segédlelkészeknek – körüljárt a házban s részvétet mutatva a sok zaklatás miatt, amelyet szenvednünk kellett, megengedte, hogy az egyes szobákban levő könyveket s még a megmaradt ágyneműt a páterek számára elcipelhessék s mint legszükségesebb magántulajdont birtokukba vehessék.

Amint a szobámban levő iratokat előszedték, találtak ott egy csomó röplapot, amelyre a fehér sereg indulója volt kottázva. Fáber kikelt magából és kiabálta: „Íme a jezsuiták már a marschot is megcsinálták a fehér seregnek.” Csak nagy nehezen lehetett vele megértetni, hogy e nyomtatvány évekkel ezelőtt, még a háború előtt készült kongreganista-himnusz, amelyet országszerte szoktak énekelni a kongregációkban s mint szövege is mutatja, nem egyéb, mint egy Mária-ének: „Fel Mária tiszta levante csapatja.”

Érthető tehát, hogy óvatosan folyt a levelezésünk. ha mégoly nyugodt volt is a lelkiismeretünk az ellenforradalmi gyanúval szemben. Egy rendi növendékünk pl., akit Voralbergbe irányítottam, előre megbeszélt terv szerint átszökött az osztrák határon. Az utolsó faluból ilyen levelezőlapot küldött:

„Kedves Zsiga Bátyám! Új állomásomra megérkeztem (ti. a faluba, ahová őt küldtem). A vidék gyönyörű, nekem alkalmas (ti. az átszökésre), általában nyaralásra igen megfelelő és biztos. Reggel megyek kirándulásra (át Ausztriába). Mély tisztelettel.” Utóirat: Sikerült a kirándulás. (Ez az ottani plébános megjegyzése, aki a levelezőlapot utólag feladta, mikor már meggyőződött arról, hogy az illető sikeresen túl volt a határon.)

Pl. egy vidéki faluban, Borsod megyében bujdosó páter egyebek közt így küld értesítést magáról: „A vidéken csak jobban megél az ember (nincs üldözésnek kitéve); dolgozhatom kis kertemben (a hívek lelkében). Pénteken jún. 27-én kedves jótékony eső hullott virágaimra (tehát Jézus Szíve ünnepén áldás kísérte munkáját).”

Hogy leveleinket megkaphassuk, magáncsaládokhoz címeztettük azokat; minthogy pedig sokan a vidéken nem tudták, hogy a vörösök nem tűnnek meg bennünket a rendházban s ott elfogják a postaküldeményeket, intézkedtem, hogy a központi papnevelőbe, az érseki helynökség irodájába irányítsa a posta a számunkra érkező küldeményeiket; amit a posta meg is tett arra az indokolásra, hogy a rendház fel van oszlatva, s így az egyházi hatósághoz tartozik a volt rendház levelezése.

A kalocsai gimnázium. A kapornaki páterek sorsa

A kalocsai rendházból az első fenyegetőbb hír május 20-án érkezett. Már egy hónappal előbb (ápr. 21-én) járt náluk Kunfi elvtárs, „a papi butítás főfészkében”, hogy vörösre reformálja azt a gimnáziumot; később egy zsidó péklegény garázdálkodott hivatalosan az intézetben.

A direktórium vezetősége házkutatást tartott úgy a kollégiumban, mint a konviktusban. Szuronyos őroket állítottak minden kijáráshoz, a gimnazistáknak még tízóraiért sem volt szabad kimenni az ajtón, hanem a pék az ablakon át adta be nekik a kenyerét. A fiúk asztalait, a hálóteremben ruháik zsebeit is kikutatták.

A páterek számára az aposztaziára való felszólítás május 3-áról volt keltezve. Szövege így szól:

Jezsuita kollégium, Kalocsa.

Fáber Oszkár teljhatalmú politikai megbízott 271. dir. 919. sz. rendelete értelmében felhívjuk az Igazgatóságot, hogy az összes szerzetesek felhívandók, hogy 10 napon belül nyilatkozzanak, hajlandók-e aláírni a következő nyilatkozatot: „Kijelentem, hogy az egyházi pályát elhagytam és világivá lettem.”

A nyilatkozat minden egyes aláíró részéről a munkás- és katonatanács két tagja mint tanú jelenlétében lesz aláírandó. Aki pedig ezt a nyilatkozatot nem írja alá, az közszolgálatban nem maradhat, és a kilépőknek járó kedvezményben nem részesül.

Az idegen állampolgársággal bíró egyházi személyek, ha a szovjetköztársaság rendelkezéseit elfogadni nem akarják, Budapestre az örökimádási kolostorba fognak küldetni.

Kérjük fenti rendeletet minden egyes szerzetessel teljes egészében és híven közölni, hogy tíz napon belül mindegyik külön nyilatkozthasson, hogy a nyilatkozatot aláírja vagy sem. Kalocsa, 1919. május hó 3-án.

A kalocsai járási direktórium.
Dóra János.

Május 5-én vitték el Kalocsáról Várady Lipót érsek őexcellenciáját, mélt. Horváth püspök, Révay kanonok urakat. Másnap, 6-án estére a vörös őrség parancsnoka nyolc kocsit rendelt ki esti 9 órára, de a rossz idő miatt az eltoloncoltatások elmaradtak, s így pátereinkre nem került a sor. Ők még mindig a kollégiumban maradtak; de mivel a fenti nyilatkozatra P. Rektor hivatalosan írásban azt válaszolta: „a magyar tanácsköztársaság nyilatkozatát szószerinti értelemben véve, mint katolikus papok és szerzetesek hittagadás és esküszegés nélkül nem fogadhatják el”, mindennap várhatták a kiutasítást.

Május közepén Fáber és Apáthy szerencsétlente őket látogatásukkal. Tehát a kalocsaiakat is szét akarták kergetni, a gimnáziumot, konviktust, csillagvizsgálót és a rendházat elvenni. Égly aposztata tanár, Fáber és Kunfi kiküldötte május 22-én kijelentette, hogy az iskola be van fejezve, s a diákok hazabocsátandók.

Ez délelőtt 3/4 10-kor történt. Rája rögtön 10 órakor tanári konferenciát kellett tartani, hogy megállapíttassék a „megfelelt” vagy „nem felelt meg”; a konferencia végén kihirdették, hogy a tanárok 24 óra alatt távozzanak a kollégiumból. Délután háromkor az az értesítés jött, hogy két kanonoki házban lesznek elhelyezve; este hét óra tájban újabb üzenet, hogy bennmaradhatnak a kollégiumban. A rendtagok tehát készülődtek a távozásra. De hová? Megszállott területre átjutni csak kevésnek sikerült. Volt akit a demarkációs vonalon úgy kifosztottak, hogy még a cipőt is lehúzták lábáról. Egy jórészüket Kalocsán és környékén maradt; én pedig jó ideig nem tudtam, hogy mint áll Kalocsa sorsa, mert sokáig csak annyi

hiteles hír érkezett, hogy feloszlóban van a nagyszerű kollégium, vörösök szállták meg a konviktust, lezárták a gimnáziumot és a világszerte ismert nevű csillagvizsgálónkat.

Két nap múlva a kapornaki rendházból utazott fel az egyetlen páter, aki még ott maradhatott a hívek lelki gondozására a becsukott plébános páter helyett s beszámolt a vörösök garázda munkájáról. Egyrészt érdeklődött, hogy az immár több mint egy hónapja fogságban levő páterek kiszabadulására van-e remény. Ezek ügyében eljárni, tömérdek lótás-futásba és időt-erőt emésztő kilincselésbe került, míg a jó szervita atyák s az olasz misszió segítségével reményt nyújthattunk a veszprémi püspöki irodának s a kapornaki híveknek, hogy nemsokára visszatérhetnek a hivatalukba a fogságból.

Az ő sorsukat, úgy elfogatásuk, mint hat heti rabságuk történetét kiszabadulásuk után tőlük maguktól részletesen megtudtam május 29-én, mikor nagy meglepetésemre végre kiszabadultak. Írásba foglalt értesítést kértem a káplántól az egészről. Ez így szólt:

„Ápr. 4. Jézus Szíve első pénteke. Este 3/4 8, együtt ültünk a vacsoránál. A vacsora végén Német és Zoltán detektívek négy szuronyos vörös katona és a falubeli fővörösök kíséretében betoppannak éttermünkbe. Le vagyunk tartóztatva. Elkülönítenek egymástól, mindenkit a maga szobájába. A folyosón fegyveres őr.

Ápr. 5. Reggel nagy kérésünkre Német detektív megengedi, hogy misézhesünk. A P. káplánt súlyos beteghez hívják. A detektívek forradalmi törvényszékkel fenyegetőzve végre egy őr kíséretében elengedik. Szomorú vallásszabadság! Egy karingbe öltözött pap kebelén viszi a szentségi Jézust, a beteg utolsó vigaszát és egy vörös őr kíséri. 1/2 8 órakor a szokásos szentmise. De míg máskor alig van a mezei munka miatt lélek a templomban, ma teljesen megtelik, mintha ünnep volna. A falu egy része egész éjjel nem aludt, ott sírtak a rendház körül és a szomszéd házakban elbújva. Mise alatt akkora zokogás volt a templomban, hogy alig lehetett hallani az orgonát. A páter arca viaszsápadt. Nem lesz-e ez a mise az utolsó? Szentmise közben a hívek szokottnál többen sírva járulnak az áldoztató paphoz, mintegy 70-en. A szentélyben ott áll a vörös őr. Még csak fejét sem hajt. – Fél egy tájban elhangzik „Itt vannak a kocsik”. Felszállunk öten: P. Jost, a házfőnök, P. Takács, S. plébános, P. Omerovich T. káplán, P. Gulyás, F. nyugalmazott főgimn. tanár és Raile, a rendházban betegeskedő, tüdőbajos skolasztikus. P. Lacikát, akinek ottlétéről sem tudtak, mivel kizárólag a könyveinek élt, a detektívek ott hagyták, hogy legyen pap a hívek között. Félték a nép dühétől, ha egészen pap nélkül kell maradnia. A rendház előtti téren siránkozott a falu fele. Elosztatni sem szép szóval, sem fenyegetéssel nem lehetett őket. Öt kocsin a két detektívvel és a négy vörös őrrel egy óra alatt Zalaszentmihályra értünk.

Isten veled Nagykapornak. Ott maradt minden! Csak épp annyi ruhát tudtunk magunkkal vinni a bizonytalan jövőbe, amire okvetlen szükségünk volt.

1/2 5 tájban túlszűfolt vonatunk beért a nagykanizsai pályaudvarra. Még meg sem állottunk, már fölugrott kocsinkba egy vörös és jelentette a detektíveknek, hogy a „kirendeltség” itt van, mely a „foglyokat” átvegye és az ügyészségi fogházba kísérje. De Német detektív nem tárgított. „Ezek nem foglyok, ezek letartóztatott urak. Felviszem őket Seidler népbiztoshoz.” Megindult a veszekedés sorsunk felett a detektív és a jelenlevő vörössé vedlett nagykanizsai rendőrkapitány között. A vita vége az lett, hogy egy rozoga omnibuszra rakták a „főtisztelendő urakat” és örök kíséretében átkísérték a barakkórházba. Ott egy üresen álló – brrr! – nemi beteg osztályba elszállásoltak éjjelre. — Kezdetnek ez is elég! Majd jó több is.

Ápr. 6-án reggel a detektív engedelmével szabad volt a ferencrendieknél miséznünk. A templomban nem egy könnyes szem nézett ránk. „Ezek elfogott papok. Szegények!” Hja, fekete vasárnap van.

Délután pontosan indult a pesti vonat. Számunkra lefoglaltak két első osztályú fülkét, hogy senkivel ne beszélhesünk. Csakhogy a fülkékben ültek már az utasok, ezek káromkodva-dünyögve hagyták el helyüket. Csak egy rokkant elvtárs „az Istennek se hagyja

el a helyét! Kell is ezeknek a papoknak első osztályú fülke.” A vörös örök fenyegetőztek, de nem használt. A pasas nem megy. Erre az egyik detektív revolvert rántott elő, és a megfelelő hanghordozással távozásra bírta a konok elvtársat. Mi persze a jelenet néma szemlélői voltunk.

Éjjel 11 után beértünk a Délire. A vörös kirendeltség már várt. Felraktak bennünket egy otromba teherautóra, aztán robogtunk a Zrínyi utcába. „Nincs itthon a séf. Tehát várni kellett reggelig a volt Nánásy osztály detektív szobájában. A padlón feküdt a pesti ház rektora, P. Bús, de nem volt szabad vele beszélni. Átmotoztak. Railét szabadon engedték. Felvették a jegyzőkönyvet. Kegyetlen éjszaka!

Ápr. 7. Ma már nem szabad misézni. Tíz óra tájban Vaggaszt aposztata pap kihallgatott, aztán az aktákkal Palágyi elvtárshoz vittek, ki vádbiztos volt. Átfutotta szemével az írást. „Kérem ezeket nem lehet letartóztatni; nincs semmi vád!” A detektív a fülébe súgott valamit; erre mindketten Seidlerhez mennek. Öt perc múlva visszajönnek és elhangzott az ítélet: „Jost P. házfőnök, mivel svájci állampolgár – szabad.” Hármunk felé fordulva: „Az urakat pedig internálni fogjuk. Nincs semmi vád, de a tanácsköztársaság nem kívánja a nép között való jelenlétüket, mert megbízhatatlanok. Jó dolguk lesz. Szabad misézni, hisz valamelyik Pest környéki kolostorba vagy kastélyba visszük. Teljes személyi szabadságot élveznek, csak a néppel nem szabad érintkezni. Ott maradnak a tanácsköztársaság megerősödéséig”, – magamban: vagy a bukásáig, ha addig elevenen megússzuk.

„Egyelőre” levezettek bennünket a volt főkapitánysági konyhára. Frissen sült detektívek őriztek bennünket, akikben, éppen mivel csak pár napja vedlettek át fémmunkásokból, még lángolt az ügybuzgóság. Főfeladatuk egyelőre, saját vallomásuk szerint, ellenőrizni a régi detektíveket, „mert tetszik tudni, azok nem megbízható vörösök”. Mellékfoglalkozásnak majd mindegyik azt tűzte ki magának, hogy minket „megtérítsen”. Incselkedünk velők: Hát ki is volt az a Marx? A legcifrább feleletek következtek, de egyetlenegy sem helyes. No de mindegy! A fő az, hol fogunk aludni. A megoldás egyszerű volt. A konyhából kilakoltatott két szolga egy szalmazsákot hagyott ott. Hát ezt a fal mellé tettük, melléje 3 szál ágydeszkrét, s készen voltak az ágyak. Mikor a káplán esti imáját végezte, a detektív rászólt: „Ugyan fekdjön le, minek búsul hiába! Hiszen jó dolguk van!”

Másnap a csoportvezető megengedte, hogy egy detektív felügyelete alatt kimehessünk a bazilikába misézni.

Így ment ez szombat délig. Egyébként változatos volt az élet. Minduntalan új vendégeket hoztak. Egyik megy: forradalmi törvényszék elé, – a másik jó. – Hát ön kicsoda? Ligárt őrnagy vagyok. És ön? Báró Tesz külügyi hivatalnok. És ön? Scherl újságíró, a Neue-Freue-Presse munkatársa. Jön a péceli plébános, Szabados, Petrikovits főhadnagy, Molnár szobrász stb. stb. Néha 15-en is voltunk abban a kis konyhában. Micsoda éjjelek. A mi szalmazsákunk igazán közvagyon volt.

Sanyarú helyzetünkben három vigaszunk volt: Mindennap szabad volt misézni. Egy szegény takarító asszony hozott egy kis ennivalót a „szegény főtisztelendő uraknak”. Bajtársaink tisztelete, melyet úgy látszik avval érdemeltünk ki, hogy mi voltunk itt az őslakók és már tudjuk a háziszokásokat.

Szombaton délben fordult a kocka. Bejött Glasszon csoportvezető: „P. Takács, Gulyás és Omerovich elmennek a gyűjtőfogházba”. Szervusz világ. Hisz nem ez volt minap az ítélet! Mindegy; tessék menni, ez a rendelet.

Lakatra lezárt, bádoglehvel bélelt tolonc-autón 50 K-t azonban levontak Kur- und Lufttaxe címen. Négyünket kivéve, a többi letették a Mosonyi utcában a rögtönítelő bíróságnál.

A „Gyűjtőben” le kellett adni jó pénzünket, mit azután 5 hét múlva fehér bankókban kaptunk vissza. 50 K-t azonban levontak Kur- und Lufttaxe címen. Azután beraktak bennünket az egyes cellákba. És megcsördültek kívülről a lakatok. „Hja kérem, most

mindenki egyforma elbánásban részesül”, apagyilkos és felszentelt pap, mert „nem elég megbízható”. Itt éltünk hét hétig. De hogyan!

A koszt kriminális, – azaz hús is volt azokon a napokon, amikor valami ántánt ember jött látogatni. Misézésről szó se lehetett, „mert az ellenforradalmi ténykedés! Én is jó katolikus vagyok – monda Nyári elvtárs, de hogy önök azt misézzék a népnek, hogy boldogok a szegények ... azt a tanácsköztársaság semmi szín alatt meg nem tűri.” Jó katolikus!

Délelőtt és délután egy-egy órára kiengedtek az udvarra „sétára”. Mulattató jelenetek voltak ezek. „Urak, négy lépés távolság! – Urak ne beszéljenek! – Mikes elvtárs (értsd Mikes János szombathelyi püspököt), maga mindig másfelé jár. – Károlyi elvtárs (Károlyi György gróf) maga mér megy hátrafelé? Hajja maga ott, jobbra néz és balra beszél ...” Így idomított bennünket az őrség.

Szorgalmasan hozták az újakat. Ott láttuk Lovászyt, Szász Károlyt, Teleszky Jánost, Balogh Jenőt, az öreg Rákosi Viktort, a katolikus újságírókat, a néppárti képviselőket, katonatiszteket. Egy ízben 213 volt a létszám. „Ki az új ott?” „Nem ismeri? Ez a fiatal József főherceg.” Ő is ott volt a kiválasztottak között.

Május 2-án este fordulópontra állt be a fegyenc életben. „Mebukott a kormány! – Nem megyünk a cellákba! Még az éjjel hazaengednek! – Négy zsidó bankár már ki is szabadult ...” Sajnos, csak az utolsó volt igaz! De mégis jó eredménye lett a kis „palota-forradalomnak”. Szabad volt ezután a sétákon egymással beszélgetni. Nem zárták be az embert – még éjjelre sem. Egész nap az udvaron lehettünk. Megszerveztük a bizalmi-férfi rendszert – és ennek kézzelfogható előnyei voltak. Például eddig a beküldött csomagok a vörösök vizsgálatán mentek át s ezek kivették belőlük, ami nekik tetszett. Most a csomagot csak a mi bizalmink jelenlétében volt szabad az öröknek megvizsgálni, aki gondoskodott, hogy épen jusson a címzett kezéhez.

Így éldegéltünk május 25-ig. Közben egyeseket hazabocsátottak, másokat hoztak. Bekerültek a Dormandy összeesküvés részesei, be a Zala megyei ellenforradalmárok is. Az utolsó két hét különösen humoros volt. Egyre szaporodtak az „örzésünkre rendelt” vörösök; már 14 gépfegyver és 4 ágyú volt a fegyházban a védelmünkre. Jól tudtuk mi azt, hogy ez arra való volt, ha netán külső segítség érkezne számunkra – bennünket lekasaboljanak, magukat pedig védjék a vörösök. De erre nem került a sor. Majd minden másnap jött valami „megbízott elvtárs” és sorba kérdezett bennünket, miért vagyunk ott. „Mert idehoztak”, mond az egyik; „azt maguknak kell tudni” véli a másik; „hiszen már hat hete itt vagyok, és még azt se tudják miért”, okosodik a harmadik. És így tovább.

Május 25-én d. u. megjelenik egy kb. 18 éves ifjú és citál bennünket: „Mennek a páterek”. De hová? Egyelőre kihallgatásra. Valamit ránk kell fogni, hátha felülünk és akkor lesz legitimáció az eddigi fogsághoz és a még következőhöz. „Vallja be – mondja az elvtárs P. plébánosnak – hiába is tagadná. A rendtársa most vallott maga ellen.” „Hívják be újból, és valljon előttem”, – védekezik a kigyócsípés ellen a páter. Ez hatott. Ez volt a Schluss-akkord.

Híveink ezalatt imádkoztak és kiszabadításukon dolgoztak. Két deputáció is járt már Pesten, de sikertelenül. Otthon ismételten elmentek előbb a járás székhelyére. Szép ígéreteket kaptak – mást nem. Végre új küldöttséget alakítottak: két ifjú- és két leányból. Ezek előbb pár estén át, hazatérve a nehéz mezeti munkáról, bejárták a plébánia kiterjedt területén fekvő négy falut és aláírásokat gyűjtöttek. A nép akarja, hogy szabadon engedjék a pátereket. Így felfegyverkezve útnak indultak Pestre. De hál’ Isten oda már nem jutottak el. Ugyanis bennünket május 28-án este 10 órakor szabadlábra helyeztek.

Május 29-én már a kora hajnali órában elhagytuk a fegyházat, amelyben hét hetet töltöttünk és első dolgunk volt templomot keresni, hogy újból bemutassuk Istennek a szentmise áldozatot.

Ez szívből jött! Istenem mégis élve szabadultunk!

Május 30-án reggel nagy mesterkedéssel már hajnali 5 órakor a kanizsai vonaton ültünk, vad civilben, szakállal, pödört bajusszal. Ki sejtí, hogy itt két jezsuita megy haza a börtönből. Elértünk Komárvárosba. Még be sem érkezett vonatunk a pályaudvarra, mikor a kitérőn már megindult a Pest felé menő vonat. Ez vitte az értünk utazó deputációt. Egy sikoltás, hangos örömkialtás, – észrevettek; ámde vonatjuk már teljes mozgásban lévén, átszállásra gondolni sem lehetett. Mit csinálnak most szegények – vajjon csakugyan észrevettek? Ha felmennek Pestre és ott sehol se találhatnak. Szegények! Így töprenkedünk mi. – Este épp a vacsoránál ülünk a kanizsai ferencrendieknel, mikor lélekszakadva beállít a mi deputációnk. „Hát ti hogy kerültök ide?” „Észrevettük a ft. urakat. A következő állomáson leszálltunk és megindultunk gyalog vissza. A kosarat (kb. 25 kg. súlyú étellel) felváltva a fejünkön vittük. De nagyon éles volt a kő a sínek mellett és mi mezítláb voltunk és már 8 km-t mentünk. Akkor láttuk, hogy alkonyat előtt nem érünk Kanizsáig, hát fogadtunk egy fuvart. Fizettünk 70 forintot és ez behozott. Csakhogy itt vannak, ó Istenem csakhogy ezt megértük ...”

Május 30-án reggel hatkor vonatra ültünk és lassú döcögéssel igyekeztünk hazafelé. Az utolsó állomástól még 13 km volt hazáig. Hogy tegyük még ezt az utat annyi csomaggal? A deputáció segített a bajon. Elmentek egy 4 km távolságra fekvő majorba, kocsit kértek számunkra, ők pedig gyalog hazafutottak. Előbb hazaértek, mint mi. Mikor a nép meglátta őket, nem tudták a dolgot mire vélni. „Hát ti már itthon vagytok? Hát a kosár hol van ...?” Jókedvükben hamiskodnak komoly képpel: „A vörösök elvették az ennivalót és minket hazazavartak”. – „Nem igaz, jönnek a páterek”. A nép nem tudja, melyiknek higgyen. Erre berobog a mi kocsink, örömkönnyei zápora – sok virág, az egész falu talpon ... Otthon vagyunk! Hál' Istennek!

Ez ugyan még nem volt a kálvária vége, de a többi stációt otthon jártuk már egy pár jött-ment gonoszsága miatt. Persze mire hazajöttünk, mindenünket elkommunizálták, még a fehérneműt, iratainkat sem adták ide. Semmink sincs! Hogy fogunk élni? Hoz a nép ágyneműt, hoz ennivalót bőven ... Isten nem hagyja el övéit, kik benne bíznak!”

A kapornakiak tehát otthon voltak legalább; ha nem is lehettek a rendházban, mégis elfoglalhatták a plébániát. Mi pestiek még messze álltunk attól, hogy rendes működésünk fonalát felvegyük.

Kriptopásztorkodás

Mégis sűrűn megfordultam a rendház tájékán. Láttam társzekereken hurcolják el a katolikus sajtótermékeket. Láttam, amint kiürült a Jézus-Szíve Szövetség sajtóterjesztő-vállalat bolthelyisége, s láttam, hogy voltak kénytelenek a kommunista ponyvatermékeket kirakatba tenni. A buzgó tulajdonosok nagy lelki keserűségére történt ez, de vigasztaltam s megnyugtattam őket, hogy a kényszerűség hatása alatt tartják ők raktáron ezen iratokat s ha nem kínálják senkinek azokat, a raktáron tartással nem követnek el lelkiismeretüket sértő dolgot; csak a kisebb rosszat tűrik el, mert különben elvesztették volna az üzletet és a még megmaradt jó könyveket sem tudták volna a hívek kezébe juttatni, hanem a papírmalom zúzója áldozatául engedték volna át.

A jó leányok úgy iparkodtak a kommunista füzeteket kirakni, hogy a nap rájuk süssön s az ablaktábláról visszaverődő bántó fény miatt ne lehessen azokat látni. Nem is volt a „szellemi termékek” bizottsága az ő forgalmukkal megelégedve.

Minthogy a templomunkban nem működhettem, gyónógyermekeim magánházakban kerestek fel, ahol előre megállapított napon e célból összejöttek egy páran. Lakásomtól lehetőleg távoltartottam a vendégeket, hogy házbizalmiaknak vagy másoknak feltűnő ne legyen a gyakori látogatás.

Érdekes volt azért, hogy hány különféle civil ruhába bujt szerzetes kereste fel a „nyugalmazott tanár urat”, – ahogy a házban ismertek. A főbizalmi, bár elég tisztelettel, de mégis néha a nyakamra járt és tudni szeretete volna, hogy hol voltam tanár és miért nem tanítok most is. A szobámban is körülnézett. A sok könyv megértette vele, hogy tanárember voltam, de gyanús volt neki a kereszt, szentkép, imazsámoly s több hasonló „klerikális” dolog. Amikor pedig a vörösök sorozását magas házbizalmi hivatalából önérzetesen ellenőrizte, eljött felelősségre vonni, hogy miért nem soroztatom magam? „Mert nem vagyok köteles”. „De hisz a bejelentőlap szerint még nem 45 éves a tanár úr.” Erre kijelentettem, hogy papokat nem soroznak, hát azért nem megyek.

Minthogy vendéglátóm iránt hálával tartozott régebbi jótéteményekért s papi mivoltom magában véve nem lehetett bűn a bizalmi szemében, hát békét hagyott s csak szerényen kérdezte az asztalon levő szentképről, hogy kit ábrázol? Szent Expeditus képe volt, amint a vértanú a keresztet tartja kezében.

A bizalmi nézi a képet: „Ugye ez vallási agitátor volt?” „Igen”, volt a felelet – „ez vallási agitátor volt”; mért is magyaráztam volna másképp egy vértanú szent hitvallói önfeláldozását, mikor az ő kommunista ideológiájában elég jól fejezte ki magát. Egyébként kegyesen megkímélt a feljelentéstől s nem szolgáltatott a terrorfiúk kezébe.

Gyakrabban meg kellett fordulnom különféle kolostorokban és megbízatásom szerint az érseki helynökségen.

Az apácáknak folytonos keresztjük volt a sok zaklatáson kívül az a lelki kín és nyugtalanság, amit a különféle nyilatkozatok előterjesztése okozott nekik. Vagy négyféle formula volt a kezemben, amelyek közül egyik-másik határozottan magában foglalta a szerzetesi aposztáziát, míg némelyik burkoltan és ravaszul.

Nem egy helyen igyekeztek a kommunisták hamis magyarázatokat és hízogó ígéretekkel rávenni az apácákat, hogy ezen enyhe és látszólag ártatlan formulát írják alá, amelyben kijelentik, hogy a tanácsköztársaság szolgálatába állanak s magukat minden rendeletének alávetik. De mivel azt kívánták tőlük, – amint ez ismételt hivatalos nyilatkozataikból világos volt – hogy tagadják meg szerzetesi mivoltukat s vonják ki magukat rendi előjáróik vezetése alól, tehát szegjék meg engedelmességi fogadalmukat – ők határozottan ellenszegültek s legföljebb tévedésből, félrevezetve írtak alá az ártalmatlannak látszó nyilatkozatot.

Töméredek részletét lehetne ezen felszólításoknak és zaklatásoknak, fenyegetéseknek leírnom, de szándékom ellenére túlságos hosszúra nyújtaná az elbeszélésemet. Hogy mennyire aposztáziát és a szerzetesi hivatás megtagadását követelte a tanácsköztársaság a nyilatkozat aláírásával, azt az elvtársak maguk is eléggé kifejezték, midőn pl. gúnyolódtak azon szerzetes tanárok fölött, akik behódoltak a kommunizmus elveinek és „Menekülnek a patkányok” című cikkben csúfolták meg őket.

A főváros zárdái ezidőben, május vége felé – bár a likvidálás mindenütt megtörtént – még mindig javarészt nem voltak végleg felosztatva, csak a gondnokok és zsidó gondnoknők szekatúráinak voltak áldozatai.

Nem csekély keserűséget okozott az iskola züllesztésének látványa azoknak a szerzetesi nevelőknek, akiknek egész életcéljuk az ifjúság erkölcsös nevelése volt.

Hogy egyáltalában mit művelt a vörös uralom az iskolákban, azt hiszem, annyira közismert dolog, hogy meg sem kellene említenem. Kunfi emberei valóban szorgalmasan hozzáfogtak a közoktatásügyi népbiztos régi óhajának gyors végrehajtásához: nemcsak a vallásoktatást vetették ki az iskolából, hanem iparkodtak a „rozoga közoktatásügyet a forradalom szellemében teljesen átalakítani”. Kunfi szolgalelkű hada hízogott a népbiztos elvtársnak, hogy „energikus és céltudatos mozdulattal ajtót nyitott az új szellemnek az egyetemre való bevonulására” s azt is jól tudta, „hogy az új iskola megteremtését nem az új iskolaszervezeten és új tanterven kell kezdeni, hanem a tanítóság szellemének átalakításán” s „a lelkek forradalmasítását kívánta erősebb lendületbe hozni”. Azért kellett hát üldözni a

szerzetes tanárokat és tanárnőket, mert ezekben volt annyi jellemszilárdság, hogy nem tudtak máról-holnapra megvörösödni.

A megvörösödött tanárok azonban nagyon is nekifeszültek a munkának, úgy hogy nemcsak jobbérzelmű tanároktól hallottam keserű panaszokat, hanem még a szélsőbb balon is megborzadtak a gyermekeiket megrontó műveletektől. Az O. K. T. K. ugyancsak liberális hasábjain még a szovjet kitörése előtt felemelte szavát egy elvtárs: „legalább mi tanárok ne rongáljuk össze még jobban az iskola ma már úgy is csak roncsaiban fennmaradt belső rendjét, s ne szakítsuk széjjel az iskolai fegyelem utolsó szálait.” A szovjet alatt megtették azt is. Itt Budapesten egy középiskolai tanár pl. ily kijelentésekre ragadtatta magát: „Fiúk, mi eddig tinektek csupa hazugságokat tanítottunk, az igazságot pedig elhallgattuk, mert így kívánta azt tőlünk a forradalom által megbuktatott régi rend.” Ily tanárnak aztán jellemfejlesztő és tekintélyt szerző hatása lehet! Az új rendben a „kis elvtársak” felülbírálhatták a tanár ítéletét az osztályozásban; vagy pl. öt percnyi magyarázat után felállt a „bizalmi” s kijelentette a tanító elvtársnak, hogy elég volt a tanításból. A diákság részben kinevette és megvetette a kommunista iskolát, részben örült, hogy bármit tehetett s amellett tanulni nem kellett. Az „ifjúmunkás” diákok nagy mulatságára vált a komédia, amit vörös új tanítóelvtársaik véghezvittek. Megszavaztattak alsó osztályos gyermekeket, hogy akarják-e ezt vagy azt a tanárt. Furcsánál-furcsább jeleneteket beszéltek el a diákok erről a tanulástól mentes iskoláról, mely a legtökéletesebb pedagógiai fiasco volt.

Hacsak nem demoralizálta volna már a gyermekvilágot is! Kis leányokat arra tanítottak, hogy a szülőket nem kell tisztelni, mert hisz a gyermek az ő kéjük gyümölcse s a szülő köteles róluk gondoskodni. Polgári iskolás leányok keservesen panaszkodtak, hogy az új zsidó tanítóelvtárs óra alatt a padok közt jár és füzeteikbe tekintés ürügye alatt arcukhoz dörgöli szakállát. Egy zárdában mielőtt az iskolát kitelepítették az apácáktól, a zsidó elvtársnő a leányoknak nagy hévvel fejtegette kommunista tanait, hirdelve, hogy ő fogja Krisztus igazi tanítását megmagyarázni. A leányok azonban nem figyeltek rá, hanem elővették a rózsafüzért s elkezdtek imádkozni. Persze dühöngött az elvtársnő a javíthatatlan ifjú elvtársnőkn, amint meghallotta az olvasók csörömpölését a pad alatt.

Hogy a vallás tanait gúny tárgyává tegyék, az iskolát és felelést fel kellett használni. Egyik vörös tanítóelvtárs ki akarta kérdezni a növendékeket a hittanból. „Hadd látom, mit tanultok a hittanból?” – „A vallásoktatás el van törölve, – tiltakoztak az okos leánykák – abból nem felelünk!” Egy apró kilenc éves csöppség, mikor a tanítóelvtárs azt mondta, hogy ezentúl majd ő tanít igazi hittant, gyermekded nyíltsággal felelte: „Én csak a pap bácsitól tanulok hittant, magától nem!”

Egyébként is az iskolába küldött elvtársak gyakran messze áthágták hatáskörüket. Egy apácazárdában pl. az elvtársnő nemcsak az órákra járt el, hanem még a konyhába, az apácák magán lakószobáiba is kopogtatás nélkül önkényesen benyitott. A templomban a májusi oltáron álló Szűz Mária szobor fehérliliomos szövetű sátorát vörössel akarta kicseréltetni, s persze zsidó léte nem értette meg, hogy miért is ragaszkodnak a Szűz Mária tiszteletére díszített oltáron a fehér színhez. Ő ebbe is ellenforradalmi törekvést értelmezett.

A pedagógiai abszurdítások úgy elkésérítették a szülőket, hogy nem akarták gyermekeiket a vörösök iskoláiba küldeni. Nem egy szülő keseregve mondta nekem, hogy kiviszi gyermekét külföldre, csak valami módon átjuttathassa a határon, de ily lélekkufárok kezei közt nem hagyja. Hisz a nemi felvilágosítással esztelenül rontották az ifjúságot. Nagyon érthető volt a tüntető felvonulás, amely különféle városban a zárda-iskolák érdekében történt. A sokat zaklatott angolkisasszonyok mellett is tüntettek az apák és anyák. Az igazság kedvéért említem meg, hogy a nagy tömegtüntetést sem az apácák, sem a felnőttek, hanem maguk a gyermekek idézték föl. Mert szerették a vallásos szellemben működő apácatanítókat, annak hírére, hogy az apácáknak több mint száz éves székhelyükről másnap távozniuk kell, ketten, hárman naív egyszerűséggel elhatározták, hogy azt

megakadályozzák. Egyik leány az iskolakapuba állt s a kiözönlő gyerekeknek egyre azt mondogatta: „Holnap apád-anyád itt legyen! Holnap apád-anyád itt legyen!” Az apróságok híven magukkal hozták szüleiket. Az egybegyűlt szülők aztán tömeglélektanilag könnyen magyarázható hatalmas tiltakozó menetté alakultak s fenyegetőleg vonultak fel Fáber elé. Fáber ekkor maga sietett megnyugtatóan az angolkisasszonyokat, s „további intézkedésig” a helyükön hagyta őket. „Holnap”, „jövő héten”, „további intézkedésig”, „szombatig” stb. szólt a maradási határidő, – úgy hogy a materek a kérdésekre, hogy s miként vannak, nevetve márcsak azt felelték: „további intézkedésig” nyakunkon a kötél, még nem húzták fel. Néha oly közel volt a kilakoltatás, hogy többen rendházat, internátust, iskolát, mindent elhagyva kiszaladtak a városba; másnap aztán a vigasztaló „további intézkedésig” megint visszaszállingóztak.

Milyen élet folyt a rendházunkban távollétünk alatt?

Az a gondnok, aki a mi rendházunkban volt, boldogított más szerzetesházakat is és revolverével lövöldözött a folyosókon, ijesztve annak lakóit és látogatóit. Egy konyhavezető apácát mindjárt az első napokban a páterek elfogatása után, Bojtor elvtárs felszólított, hogy kövesse őt P. Bús szobájába. Minthogy az apáca tiltakozott rendházunknak a klauzúra alá eső részébe lépni, az elvtárs a homlokára szegezte a pisztoly csövét s rákiáltott: „Jöjjön, mert különben lelövöm, mint egy kutyát”? Képzeltető, hogy milyen aggodalmakat állt ki a szegény.

Ugyanez az elvtárs garázdálkodott a kegyesrendiek házában is. Itt pl., midőn a diákok tanárjaik könyveit cipelték ki a rendházból, a folyosón rájuk lőtt.

Maga Fáber is bevallotta, hogy ez a mi gondnokunk kommunista tisztjét túlságos eréllyel teljesíti s helyébe egy másikat rendelt hozzánk. Ez új elvtárs nem kezelte ugyan revolverrel az embereket, de ellopta a rendház evőeszközeit és több ruhaneműjét; sőt egy leány megbecstelenítése miatt, akit takarítónőnek fogadott fel s a megürült rendház egy szobájába hurcolt – kénytelen volt Fáber elvtárs kiadni neki is az utat.

Ezt a gondnokok sorában egy aposztata pap követte, aki váltig erősítette, hogy nagy rend lesz ezentúl, amit azzal kezdett, hogy mindjárt az első napokban a miseborból holt részegre itta magát. Ő is tartott kommunista előadásokat az otthon kápolnájában, melyről kijelentette Fáber, hogy ez semmiképp sem maradhat egyházi jellegű helyiség. A vörösök egyre jobban garázdálkodtak a házban s így attól tartottam, hogy esetleg; az oltárkövet is megsértik vagy legalább is az elhurcolásnál sérülést szenved. Azért felkértem az Otthonba járó „Szív” leányokat, hogy titokban hozzák ki a kápolnából.

Ők éjnek idején beosontak oda és tiszteletteljesen biztonságba hozták az oltárkövet. Az Oltáriszentség már rég nem volt ott. Amikor a vörösök megszállták a rendházat, az Oltáriszentséget szó szoros értelemben ki kellett lopni a templomból és az Otthonból, mert az aranyra éhes vörösök előtt nem volt biztonságban. Hogy a dolog miképp történt, azt a dologban részes így közölte: „... Nem fogom soha életemben elfelejteni azt a reggelt, amikor egy civil ruhás pappal és egyik társammal belopódtunk a vörös katonák által őrzött üres rendházba és azon keresztül a zárt Szent-Szív templom szentélyébe. A pap civil ruhában, sötét, gyertyaláng nélküli oltárnál, zárt ajtók mögött vette ki a legméltóságosabb Oltáriszentséget. Megáldoztatott minket és azután magához vette a kelyhet és szentségmutatót. A pincefolyosókon át szöktettük kifelé az Urat. Ott botorkált elől a pap a Legszentebbel, – utána mi ketten könnyezve és imádkozva. Úgy loptuk át az Urat a mi Otthonunk kápolnájába ...” Az Otthon kápolnájából pedig egy apáca vitte tovább s mentette meg a Legszentebbet. Láttam szegény nővér, hogy ott nem lehet hagyni a szentséget; a vörös örök miatt pap be nem mehetett a házba, hát letérdelt a tabernákulum elé és imádkozott:

„Jézusom, bocsáss meg, de elviszlek”. A szentségház kulcsát a Szív-leányai őrizték, akik proletár-konyhát alapítva maradhattak a házban. A nővér elkérte a tabernákulum kulcsát s civil ruhája alatt keblére rejtette a corporale-ba takart szentséget, aztán nagy kendőt vetve magára, az alá rejtette a ciboriumot. Egy leány karjába kapaszkodva, hogy fel ne tűnjék a kendőbe rejtegetés, megindult kifelé. „Jézusom, csak most vedd el az eszűket”! – sóhajtozott magában az apáca, amint átment a vörös örök között. Ezek utánuk mentek az utcán. Nagy tömeg állt a templom előtti téren; abba elegyedve eltűntek a vörösek szeme elől s igyekeztek gyorsan a Marianum intézet kápolnájába elhelyezni a szentséget.

A magánkápolnák leszerelésével Fáber P. Buttykay Antalt bízta meg, ki nem sietett a dologgal. Egy szép napon mégis kénytelen volt megkezdeni munkáját s leszerelte a mi házi kápolnánkat. Ekkor elmentem hozzá s felkértem őt, hogy a házi kápolna oltárát, úgyszintén az Otthon kápolnájának oltárát is állítsa fel a templomokban, hogy a kongreganisták vigasztalásukra felkereshessék azt az oltárképet, amely előtt annyi vigasztaló boldog percet töltöttek.

P. Buttykay nagy készséggel ígérte, hogy így fog eljárni s az ő ismert szellemességével mesélte el, hogy minő megbízatása van Fábertől a magánkápolnák leszerelésére vonatkozólag.

Fáber hívatta őt, hogy miért késik annyira parancsának végrehajtásával. „Hát tetszik tudni, felelte P. Antal – hogy tőlünk mindent ellikvidáltak, a leszereléshez pedig pénz kell. Az oltárokat le kell bontani, azt el kell fuvaroztatni, raktárhelyiség kell, ahol az ily dolgok összegyűjtessenek; mindehhez pénz kell, mert Krisztus koporsóját sem őrzik ingyen.”

Fáber elvtárs ezt végre belátta. Így aztán lassan hozzáfogtak a dologhoz s itt kezdte P. Antal a leszerelést, ahol ez legkevésbé fáj, szavai szerint – a jezsuitáknál, mert hiszen azokat már úgys kidobták a házból, így hát a házi kápolnánk leszereltetett.

Az Otthon kápolnájával azonban addig húzódott a dolog, míg semmi sem lett belőle.

Az oltárterítőket s egyházi ruhaneműt szerencsére mégsem bántották. Bár, mikor az erőszakos ruharekvirálások folyamatban voltak, Fáber az oltárterítőkre vetette szemeit. Kijelentette P. Buttykaynak, hogy fölösleges az a sok egyházi fehérenemű, elég minden oltár számára két terítő: egyik rajta legyen, a másik mosásban. P. Antal megjegyezte: „de talán tetszik arra emlékezni, (minthogy Fáber piarista klerikus volt), hogy liturgikus előírás szerint három térítőnek kell az oltáron lenni”. „Igen, igen, akkor marad hat darab; három az oltáron, három mosásban.” „De ha már szoltam – folytatja P. Antal – menjünk tovább: Tetszik ismerni a budapesti mosatási viszonyokat, hogy egy hónapon belül alig lehet valamit visszakapni a mosásból; így legalább kilencnek kell maradni. „Arról szó sincs, – vágott közbe Fáber, aki nem akart P. Buttykayval megalkudni, mint az Úr Isten Ábrahámval, – hat darab marad és semmi több”. P. Antal hivatkozott arra, hogy ezek szentelt ruhák, hát mit akarnak ezzel csinálni. ... „Pelenkát a proletár gyermekeknek”, magyarázta Fáber. Úgy tudom ez a nemes, emberbaráti terv várakozott az apácák fátyolaira is.

A tanácsköztársaság nem kevés gyötrelmet okozott az érseki-helynökség hivatalában is, vallásellenes rendeleteivel. Aminő volt pl. az anyakönyvek kiadatási parancsa, a törvénytelen gyermekek törvényesítése, a szabadszerelem jogán való házasságkötés, a hitoktatás eltörlése s hasonló intézkedések, amelyekből a gyakorlatban s az egyházi jogszokások és törvényekre nézve tömérdek kellemetlenség és nem egy keserves kázus állott be.

Látogatások a vidéken. Az ellenforradalmi puccs napjai

Ily dolgokkal telt el a május. Úgy e hónapban, mint a következőkben, többször pár közelebbi faluba, ahová szakszervezeti igazolvánnyal külön utazási engedély nélkül lehetett menni, kimentem, felkeresni ott lappangó pátereinket.

Különösen kedves emlékek fűződnek P. Tomcsányi viszontlátásának perceihez.

Midőn legelső ízben kerestem fel a Nógrádból való visszajöveletem után, azt sem tudtam biztosan, hogy vajjon azon helyen találom-e, ahová őt kedves jóakarói juttatták. Még most is élénken emlékezem a rendházból távozási útjára, amikor egy repülőtsízt barátja öltöztette az öreg urat civilbe. Az élet legkomolyabb percei is komikussá válhatnak. Ilyen volt ez is.

A mi kedves jó P. Tomcsányink több mint 50 év óta nem öltött civil ruhát magára s csak nem tudta a máslit megkötni. Megható gyengédséggel igazította helyre a „Lajos bácsi”-nak ezt a toaletthibát a fiatal tiszt ismerőse, aki vele először ki akart repülni abból a csúnya szovjet-világból. De az öreg úr ilyen kalandokra nem volt hajlandó földi életében. Zárt kocsin ment el, minthogy P. Tomcsányi annyira közismert alak, hogy vonaton nem utazhatik inkognitóban.

Az ő lelki nagyságával mindenbe könnyen beletörődött, csak tudós könyveitől és irataitól nehezen tudott megválni. Mikor elbúcsúztunk, utolsó szava ez volt: „Zsiguskám, csak a kézírataimat mentse meg, ha lehet.” Sajnos, ez a kívánsága nem teljesült egészen; néhány már befejezett művét, amit tréfálózva „posztumusz művei” gyanánt szokott nekem ajánlgatni, sértetlenül megmentettük, azonban egy láda kéziratot a vörösök a pincében szétszórtak s szorgalmasan használták alágyújtásra.

Azóta már több mint egy hónapja nem láttam őt s elképzelhető örömmöm, mikor egy dunántúli község plébániájának kertjében szokott mosolyával ölelt át. Ilyenkor elbeszéltük egymásnak, amit hallottunk rendtársainkról s terveinket a jövőre vonatkozólag.

Minthogy P. Tomcsányi annyira ismert alak, csakhamar a községbe járó idegenek felismerték, s arra is kellett gondolnom, hogy esetleg a vörös terror hevesebb dühöngéseinek napjaiban, gyorsan más helyre, nagyobb biztonságba juttassam. De ő nem volt hajlandó sokat törődni a maga biztonságával, hanem igyekezett öreg napjait is a lelkek szolgálatára szentelni, s ott maradt, ahová menekült és a plébános úrnak, amiben tehetett, segítségére volt.

Ez a néhányszori kiruccanás P. Tomcsányihoz, lelkileg mindig felvidített. Kellett is az ilyen lelki fellelegzés a sok depresszió között, amely nap-nap után, sőt óráról-órára ért a városban. Akik itt voltak, igen jól tudják, hogy június közepe táján mily izzó volt a hangulat s főleg Úrnapja körül a vallást sértő jelenetek napirenden voltak.

Az embereket elkésérítette a vörös zsidók túlkapása s közismert dolog emlékéit idézem, mikor megemlítem, hogy az Úrnapi-körmeneten, a Krisztinavárosban a vörösök sortüzet adtak, mert egy inzultáló zsidót az elkéseredett nép a földre terített. Úgy szintén a Várban Preusz Mórnak ismert esete böszítette fel a népet.

Ezen napokban az ellenforradalmi hírek is mind hangosabbak lettek a városban, én pedig azzal a gondolattal foglalkoztam, hogy P. Provinciálissal való megállapodásunk szerint kiszököm Ausztriába s hasonlóképp az utat előkészítem P. Provinciálisnak a szökésre.

Az összeköttetést köztünk egy derék fiatal báró tartotta fenn s mikor a különféle tervünk annyira érlelődött, hogy már a megvalósításra lehetett gondolni, P. Provinciálissal közöltem a kivitel módzatait.

A templomunkban ezalatt egyre tarthatatlanabb lett pátereink szorongatott helyzete, akiket még segédlelkészeknek sem akartak megtűrni a vörösök. A templom melletti folyosón levő hitközségi irodát is el akarták venni. A templomot, sekrestyét és tornyot egyre bolygatták, mint ellenforradalmi és fegyverrejtési helyiségeket. Épp azért Haubrich letiltotta

az évenként oly nagyszerű Jézus-Szíve-körmenetet, amit az idén a Hercegprímás ö Eminenciája akart vezetni.

Jézus Szíve ünnepén benn voltam a templomban világi ruhában s minthogy még a portáról a sekrestyébe vezető ajtót is lezárták a vörösök, csak a templomon keresztül juthattam be a sekrestyébe, hogy találkozhasam rendtársaimmal. Máris ott settenkedett Naxner elvtárs, aki egyike volt a legkellemetlenkedőbb alakoknak a környéken. A templommal szemben levő Marianum, apácainézetnek volt gondnoka s egy ablakból folyton figyelte templomunkat s az ott megforduló közönséget, főleg a gyanús jezsuitákat.

Az ember sohasem tudta ezen a tájon, hogy mikor kerül a terroristák kezébe. Ezekben a napokban a Sacré Coeur István úti zárdájában miséztem, ahol annak hátsó oldalán levő kis kerti ajtón mehettem csak be, mert vörös őrk álltak el a zárda rendes bejáratát.

Június vége felé az a meglepetés ért, hogy ft. P. Provinciális beállított hozzám. Megbeszéltük ausztriai szökési szándékunkat. Biztatóbb képet nem nyújtottak a körülmények. Rómával érintkeznünk nem lehetett, a megszállott területen levő házainkkal is minden összeköttetésünk el volt vágva, így tehát elhatároztuk, hogy P. Provinciális a szovjet-területen kívül eső házakat vezeti, én pedig ezen belül fogok maradni és a szétszórt rendtársaink közt fogom fenntartani a hivatalos összeköttetést. De azért tájékozás és irányítási szempontok céljából kimegyek Ausztriába rövid időre.

Egyúttal nagyon hírlettek az ellenforradalmi készülődések s így egyelőre P. Provinciális indult útnak, én pedig maradtam, hogy az ellenforradalom sikere esetén legyen itt valaki, aki hivatalosan átveszi a rendházat.

Tudvalevőleg 24-én volt az ellenforradalmi puccs, mely alatt még Budapesten tartózkodtam s amelynek elnyomtatása után a templomban működő pátareinknek ugyancsak sok kellemetlenségük volt.

Rájuk fogták, hogy a templomtoronyban gépfegyver van felállítva és fegyverek, muníció elrejtve. Át is kutatták a templomot, pincétől a toronytetőig s igazán Isten különös oltalmának köszönhető, hogy ezen napokban sem történt közlünk egyiknek sem komoly baja, hisz a papgyilkosságok nem tartoztak, sajnos a túlzó rémhírek közé, hanem úgy a fővárosba érkező hírek, mint a vidéken szerzett közvetetlen értesítések meggyőztek a szomorú valóságról, hogy a vörösek nem egy papot tettek el láb alól.

A kalocsai ellenforradalom. Szamuely akaszt

Nem kevésbé bámulatos, hogy a híres kalocsai ellenforradalom alkalmával az ottani pátareket semmi bántódás nem érte, pedig Szamuely kegyetlenkedésének híre roppantul aggasztott a kalocsaiak miatt. Jó ideig semmi biztos értesülést nem kaptam tőlük, csak később ottjártamban tudtam meg a rémnapiok lefolyásáról egyet-mást. A kollégium naplójából ezen képet kaptam az ellenforradalmi puccsról és annak leveretéséről:

„Június 20-án korán reggel igen megdöbbentő hírek érkeztek a szomszéd községekből, hogy ti. nagy események és nagy harcok előtt állunk. A mezőre menő munkásokat hazaküldték, a marhákat a mezőről hazahajtották. Nem tudtuk elgondolni, hogy mi van készülöben; nem sokat törődtünk az ijesztgetésekkel, mert ezek mindennapiak voltak. Délután két óra tájban puska lövések hallatszottak házunk előtt, kinézünk és nagy meglepetésünkre szörnyű zűrzavart láttunk. A nép fut és menekül, vidékiek és parasztok jönnek puskával, vasvillával, ásóval és bottal egyenesen a városháznak; hamarosan kitűzik a fehér zászlót, a nálunk díszteremben lévő vörös őrséget lefegyverzik, a kisszeminariumban lévő puskákat szétszítják. Háromszor is jött bizottság hozzánk és követelte a konviktusban lakó elvtársak kiadását, de mindannyiszor lecsillapítottuk őket és kértük, hogy ne legyen bántódása senkinek. A vasútnál is nagyobb fajta összeütközés volt; több vörös katona elesett

és megsebesült. A puskalövésekre a villán lakó páterek és magiszterek odasiettek és gondozás alá vették a sebesülteket, azután kórházba szállították őket.

Este sürgették a fehér zászló kitűzését; de mi kértük, hogy nálunk ezt ne igen sürgessék, mert nekünk nem szabad politikával foglalkozni. Mihelyt azonban az előljáróság azt hivatalosan elrendeli, kitűzzük.

Következő nap a nép igen izgatott volt; szuronyos katonák minden fegyverfogható embert felszólítottak, hogy menjen harcolni, ha mással nem, legalább ásóval és kapával. Nem lehetett eligazodni, hogy mi történt és hogy mi van készülöben.

Másnap, 22-én, – pünkösöd után második vasárnap, – a nagy zűrzavar miatt szentmise után a templom bezáratott és a délutáni ájtatosság is elmaradt.

A hangulat már igen elűtő volt; az úri osztály aggódott és amennyire csak lehet, mindentől tartózkodott, sőt igen sokan már-már menekültek; a vörös munkásnép ellenben igen bizakodó és harcias lett.

Délután 4 órakor futárok jöttek Kalocsára, hogy a vörös katonák jönnek; Dunapatajon már győztek. Később valaki félreverte a székesegyház harangját, mire a nép igen megijedt és menekült amerre tudott. Éjjel felverték a háztulajdonosokat, hogy azonnal menjenek a városházára, ahol a Kiskőrösről érkezett sürgönyre kell választ adni; vagy feladják Kalocsát, vagy azonnal megkezdik annak bombázását. Csak 45 perc adatott a tanácskozásra. A válasz egyhangúlag az volt, hogy a város megadja magát.

Hajnalban 4 óra körül bevonult a vörös őrség, kitűzte a városházán a vörös lobogót és 8 óra után kocsikon (lehetett 50–60 kocsi) bevonult a Fő utcára. Estefelé megérkezett a rögtönítélő bizottság és 3/4 8 órakor a főutcán, sajnos épp a kollégiumunk és a konviktusunk előtt, ahol a kettős celtisz fasor áll, megkezdődött az akasztás. Tizennégyet akasztottak. Szamuely Tibor a kollégiummal szemben lévő sarkon szemlélte az akasztást, s kéjelegve felkiáltott: Felséges egy látvány! Csak másnap (25-én) délelőtt 10 órakor szedték le az akasztottakat és a temetőben közös sírba, koporsó nélkül elföldelték őket. Dél felé és este is újból akasztottak egyet-egyet; szomszédban a törvényszék udvarán pedig ötöt agyonlőttek. Közelebbi értesüléseket megbízható forrásból nem lehetett hallani. Szamuelynek a rendházunkban készítettek helyet, de szerencsére még sem jött be igénybe venni a lakást.

Az akasztás és fejbélövés ezzel véget ért; de helyette Kalocsa és környéke rettenetesen megbírságoltatott. Kalocsára öt millió koronát vetettek ki.

Jézus Szívének ünnepére csak kalocsaiak jöhettek, mert a vidékiek nem mehettek ki a faluból.

Vasárnap is csak a kalocsaiak jöttek. Nagymise sem volt, mert az énekesek hiányoztak; a körmenet és szentbeszéd is elmaradt. Ilyen egyszerűen és gyéren alig volt még ez az ünnep megtartva, mióta jezsuiták vannak Kalocsán.

De a nagy zavargás alatt az isteni Gondviselés feltűnő módon örködött rendházunk felett. Nem történt senkinek baja; sőt igen kíméletesen bántak velünk. A rögtönítélő bizottság nagyon kutatta ugyan, hogy nem volt-e a papokban az ellenforradalomnak értelmi szerzője, de semmi adat sem volt található ellenünk. Annyi bizonyos, hogy nagy hálával tartozunk a jó Istennek, mert rosszakarató emberek minket is belekeverhettek volna a veszedelembé, jóllehet semmiben sem vettünk részt.”

Szökés Ausztriába

Mínthogy az ellenforradalomból nem lett semmi, a következő héten megindultam Bécs felé.

Először meglátogattam Dunántúl P. Tomcsányit s a községben levő apácákat, akiket a nép épületesen megvédelmezett a vörösök ellen. A jó lelkek elláttak útravalóval, mert nem lehetett tudni, hogy meddig tart s hogy fog lefolyni bolyongásom.

Július 10-én megindultam. A vonaton határoztam el magam, hogy milyen irányban megyek. Nem Sopronnak, hanem Szombathelynek tartottam, mert Győrött éppen erre volt csatlakozásom.

Este értem a városba, s kerestem egy családot, amelynek címét közölték velem. De mikor az utca iránt érdeklődtem, senki sem tudta megmondani, hogy hol található ez az utca a városban. Végre egy ablakból nézegető, szörnyen elhízott zsidóasszony tudott tanáccsal szolgálni, hogy melyik irányban keressem azt az utcát. Villanyoson akartam tehát arrafelé tartani, de a kisvárosi villanyosberendezés éppen akkor csütörtököt mondott s így kénytelen voltam az esti homályban gyalog ballagni a villanyos mentén, míg a ferenciekhez értem. Gondoltam egyet s beállítottam hozzájuk.

Civilben, bajusszal nem látszottam papnak s a portás csodálkozott, hogy mit akarok a kolostorban. Mondtam neki, hogy pap vagyok s a P. Quardiannal akarok beszélni. Minthogy azok éppen vacsoránál voltak, az egyszerű bácsi a konyhába vezetett. Itt már ösmerősre akadtam. A kis szakács fráter rámismert, felém szaladt kezét csókolni.

Pestről ismert, mert megfordult nálam mozdoligokban, katona korában. Ez aztán rögtön a konyhában megvacsoráztatott. A jó lélek rögtön merített a főzőkanállal a bográcsból a jó meleg gulyásból, amit mi pesti emberek már csak nevéből ismertünk. Közben a konyhai publikumot jó szóval tartottam.

Mikor a páterek vacsora utáni imájukat elvégezték, közéjük mentem. S minthogy az ott levő páterek között nem volt ismerősöm, P. Quardián kötelességszerűen igazoltatott.

Elővettem tehát a budapesti vikáriustól kiállított szakelőadói kinevezésemet, úgyszintén egy régebbi németországi útlevelemet, amelyen levő fénykép bár bajusz nélkül, de hitelesen bizonyította személyazonosságomat. Jókedvűen beszélgettünk s megmutattam a pátereknek egy másik zsebemben levő a szükség esetére kiállított szakszervezeti igazolványomat is.

Végtelenül kedvesek voltak a ferencesek, akiknek vendégszeretetét élveztem. Másnap misém után felkerestem P. Provinciális rokonait, abban a reményben, hogy őt náluk találom, mert megállapodásunk szerint ott találkozunk s együtt folytatjuk utunkat Wien felé.

Csakhamar megtudtam, hogy ő már néhány nappal előbb indult el s hogy a szemináriumban levő papok tudnak közelebbi felvilágosítást adni, hogy merre vette útját.

Minthogy a vörösök a szemináriumot kilakoltatták a saját épületéből s épp azon intézetbe tettek ál, ahol P. Provinciális rokona volt az igazgató, rögtön átmentem tehát, s az első, akivel találkoztam, kedves jó ismerősöm, egy teológiai tanár volt. Felkerestük a rektort is s elbeszélgettünk terveinkről.

Ebéd közben akadt útítársam is, mert éppen Wienbe készült bevásárolni egyet-mást Dr. K. tanár úr. Kapóra jött a találkozás s rögtön, aznap délután útnak indultunk. A határ felé induló, úgynevezett csempészvonal marhakocsiból álló szerelvénye tömve volt már emberekkel s batyukkal s minthogy nem akartunk a kocsik tetején utazni, megvártuk az esti vonatot. Estefelé indult egy másik vonat, amelyen sikerült sok küzdelem árán, a folyosón szorongva helyet kapnunk. Pedig az első percben jöttünk fel a vonatra, de hát nem bírtuk ki a tülekedő elvtársak ökolcsapásait, amelyek elütöttek az ülőhelyektől bennünket. A vonat bolsevista pontossággal haladt, közbe-közbe megállt egy órára, ahol emelkedőhöz ért s szerencsére a tiszta, kellemes éjszakának levegőjét élvezhettük. Ezeket a nagy pauzákat arra használtuk fel, hogy az emberprésből kiszabadítottuk magunkat s a pályatest mentén levő pázsiton heverésztünk s vacsoráztunk.

Mikor aztán sikerült a mozdonyt szovjet-porszénnel valahogyan felfűteni s egy pár légnyomású gőzt fejleszteni, kissé tovább cammogott vonatunk, úgy hogy 1/4 3 órára meg is tette a néhány kilométernyi utat.

Útitársul szegődött hozzánk a hadügyi népbiztosságtól menekülő fehér tiszt, aki szintén át akart szökni Ausztriába, minthogy köröztették a vörösök valami ellenforradalmi akció miatt.

A célunkhoz érve, bementünk a községbe s először a tisztet akartuk valahol fedél alá juttatni. Útitársam jól ismerte a mezővároskát s mutatott is neki helyet. Mi pedig a plébániára tartottunk. Barátom ismert ott minden ablakot s egyenesen a káplán ablakán kezdett dörömbölni. „N. nyisd ki az ajtót!” A káplán feltápáskodott s vallotta, hogy azt hitte, megint beteghez kell mennie a hegyek közé, mint tegnap.

Röviden előadtuk miért jöttünk. Hogy a háznépet fel ne verjük, a káplán vezetett a vendégszobába s boldogan pihentem reggelig. Szentmisém után a kedves jó öreg plébános úrral, aki egy intézetünkben konviktorunk volt s rendkívül nagy szeretettel fogadott, tárgyaltuk a szökés előkészületeit.

Minthogy az én útitársamnak volt egy régebbi tanítványa a faluban, s az ilyen diák a környék hegyeit, utait igen jól ismeri, előkerítettük őt a községből s felkértük, hogy vezessen bennünket az erdei utakon át ügyesen, hogy a vörös örök kezeibe ne kerüljünk. A haditerv megállapítása után meg is indultunk.

A gyönyörű erdei utakon ügyesen vezetett bennünket a mi diákunk, aki jól tudta, hogy merre szoktak rendszerint a vörös örök tartózkodni; miért is, ha ilyen helyhez közeledtünk, valami cserje mögé állított bennünket s ő egyedül előre ment fürkészni, hogy el lehet-e itt vagy ott a malom mellett veszélytelenül osonni. Szerencsére az ilyen kritikus pontokat sikeresen magunk mögött hagytuk. Mikor aztán elértük a Stájer-határt, kalauzunk némi útbaigazító megjegyzés után visszatért. Mi pedig nekivágtattunk a rétnak, amelyen át vezetett utunk.

Tudvalevőleg stájer zsandárok őrizték a másik oldalon a határt s így ezeket is el kellett kerülnünk. Amint a folyó hídjához értünk, útitársam azt ajánlotta, hogy ne menjünk ezen a hídon át, mert mögötte lesz az osztrák őrség, hanem menjünk tovább a réteken keresztül. De alighogy nekiindulunk a rétnak, az egyik csapáson felbukkan a stájer-zsandár. Sarkon fordultunk hevenyében és visszafelé gyorsan átmentünk a hídon, a rendes országútra, ahol egypár lépés múlva más stájer-örrel találtuk szembe magunkat. Se előre, se hátra. No most már mindegy, lesz, ami lesz, – mondtuk egymásnak, amikor az őrség színhelyére közeledtünk. Megindul kimerő léptekkel felénk az a stájer-zsandár. Szörnyű hivatalos tekintettel mért végig bennünket, de mivel mi a stájerek jóindulatára számítva, a határon már levetettük a civil-kravátlit s papi kollárét tettünk helyébe, a stájer zsandár nyomatékosan „Guten Tag, meine Herrn” köszöntéssel hagyott bennünket, minden további faggatás nélkül elhaladni az országúton. Melegen viszonztuk a „Guten Tag”-ot s iparkodtunk előre haladni.

Volt még néhány kritikus pontja ennek a szökésnek, mert több helyen állomásozott a határrendőrség egy-egy különítménye s mikor a gyaloglásból kifáradtan az első vendéglőbe betértünk, majdnem egy ilyen stájer-zsandár kezeibe szaladtunk, de sikerült a vendéglő belső szobájában eltűnni. Ott tapasztaltam először, hogy mennyivel jobbak voltak ez időben az élelmezési viszonyok Ausztriában, mint nálunk Budapesten, mert ami itt hallatlan dolog volt, ott egy levest, nagy szelet pecsenyét salátával és fél liter borral 22 koronáért nagy előzékenyen szolgáltak fel. Tovább siettünk s a legközelebbi vasúti állomást éppen idejekorán meg elértük.

A határrendőrök ott valami csempésszel civakodtak s azért velünk nem törődtek, sem igazolványt nem kértek. A váratlan szerencsének csak néhány percig örültem, mert a jegyváltásnál máris fennakadtunk. Tudniillik az én barátomnak nem volt annyi lebélyegzett pénze, amennyi kettőnknek kellett volna, mert a vendéglőben is ő fizette az én porciómat.

Tehát én nem tudok tovább utazni. Szépen vagyunk! Ha ott időzöm, habozom, vagy a lebélyegzett pénzre alkudozom, a határrendőr figyelmét biztosan magamra vonom,

összeszedgettük hát barátommal összes kétkoronásainkat s szerencsére evvel kifutotta a jegy ára.

A vonaton voltunk; ámde határzárlat volt Stájerország és Alsó-Ausztria között s így még mindig nem ülhettünk nyugodtan a vonaton, ha az ellenőrök kéri az alsóausztriai határon a beutazási igazolványt. De aznap az isteni Gondviselés nem hagyott el s nagyot lélegezve hagytuk el az aspangi állomást.

Wienben

Also, wir sind in Österreich! Este 1/2 7-kor már Wienben voltam s bevillanyosoztam – kényelmesebben, mint Budapesten – a boldog Canisiusról nevezett rendházunkba. Ott találtam az én jó Provinciálisomat s kedves régi ismerőseimet. Ott tudtam meg azt is, hogy nem sokkal előbb járt itt P. Bangha, s megint visszatért cseh-szlovák területre.

Másnap reggel már telefonon értesítést kaptam Kalksburgból, hogy egy magyar klerikusunk be fog jönni. Tehát ezek már megtudták, hogy itt vagyok, s azzal a kedves hírrel leptek meg, hogy P. Pámer László még aznap meg fog látogatni Bécsben. Délre itt is volt a kedvességéről híres P. Pámer, aki ügyes ötleteivel mindig kellemessé tudja tenni az együttlétet. Ilyen jó ötlete volt az is, hogy rögtön délután magával vitt Kalksburgba.

A nevezetes kollégium vakációs csendjét ezúttal az üdülésre odaküldött 120 proletárgyermek zaja váltotta fel. A kalksburgiak körülvettek s nekem a magyarországi ismerősökről, állapotokról kellett mesélni. Másnap az ott levő magyarokkal több hivatalos jellegű dolgot megbeszélvén, délután P. Pámer bölcs ötlete aszerint az enzersdorfi Mária-kegyhelyre zárandokoltunk, mert hiszen ez a kegytemplom magyar vonatkozású hely; a törökverő Kapisztrán János alapította és a szintén magyar eredetű Nagy Lajos által alapított Máriacell-kegyképeinek másolata van a kegyoltáron. Így hát mi magyarok felmentünk imádkozni szegény hazánkért, s kértük a Nagyasszonyt s a törökverő Kapisztránt, hogy ezúttal baráti kötelével verje ki országunkból Kun Béla bandáját.

A sikerült kis zárandoklat után egyenesen Bécsbe utaztam vissza, P. Pálmertől pedig elbúcsúztam a rodauni állomáson.

Wienben több rendi érdekű ügyet intéztem el. Voltam a nunciatúrán, több zárdában s mind ahol teendőim voltak, oly gyorsan megfordultam, hogy 18-ig sikerült dolgaimat elvégezni.

Miután P. Provinciálissal megállapodtunk arra vonatkozólag, hogy miképpen tartsuk fenn egymás közt az összeköttetést minden eshetőségre, ő Tirolba, majd pedig vissza cseh-szlovák területre készülődött, én pedig ugyanazon az utón, melyen jöttem, visszatértem Magyarországba.

Visszautazásomkor már gondoskodtam Stájerországba szóló beutazási igazolványról, de a stájer határon át megint csak szökve kellett átjutnom. A stájer határvároskában a plébániára mentem, mert a határrendőrség megállított és vallatott, hogy hová indulok. Mondtam, hogy a plébániára megyek. El is mentem jótanácsért.

Azt hittem, hogy itt senki sem ismer s nagy meglepetésemre egy úrral találkozom, aki beszélgetés közben megjegyzi, hogy ő tudja ki vagyok, mert látott Bécsben a Canisius-templomban misézni. No de hát nem volt veszedelmes ember. A káplán úr pedig eligazított a mellécsapásokon, sőt egy darabig el is kísért a határ felé. Megmondta, hogy közvetlenül a határon levő falucskában melyik földmíves családdhoz térjek be s reá hivatkozva, kérjek további kalauzolást.

Gyönyörű nyári este volt s igen kellemes sétaként élveztem az utat a szép völgyben kanyargó országúton s a káplán tanácsa szerint fel is kerestem a jelzett sváb földmíves családot.

Jó stájer dialektusban, de még jobb szívvel fogadtak, s mivel kijelentettem, hogy hajlandó vagyok azonnal az esti homályban átmenni a határon, a túlsó magyar faluból tejért idejárom sváb leányt adták vezetőül.

„No Lisl, jetzt gehen wir!”

A Lisl vezetett is, még pedig ügyesen, valami árnyas lugasszerű úton, az erdő alján, úgy hogy még a dombon-kapaszkodót is elkerültük. Látszik, hogy gyakorlott az örök elkerülésében, mert egy lélekkel sem találkoztunk a határrendőrség tagjai közül.

A Lisl jó szóval tartott az úton s a jámbor kis árvaleányt megvigasztaltam a mostohájától ért szenvedéseiben.

Amikor magyar földön a község felé közeledtünk, három fiatalember jön szembe. Immár elhaladtak mellettünk, amikor hirtelen visszafordul az egyik s nagyot köszöntve, szerényen kérdi: „Nem P. Bernhardhoz van szerencsém?” „De igen és Önök kicsodák?” Három pazmanita volt, akik szintén hazájukba szöktek vissza, ismertek a Pázmáneumból, ahol régebben lelkigyakorlatokat adtam nekik. Ők most este, ahogy már besötétedett, mentek vissza a határra, mert ott hagyták a vörösöktől való félelmükben utazótáskájukat s csak a sötétben hozták át. Így aztán voltak útitársaim is, akikkel másnap szerencsésen és kivételes kényelemmel jöttem be Szombathelyre, ahol a ferencieknek megint megmiséztem s azonnal búcsút véve, a déli vonattal Budapestre jöttem.

A vörös Budapest utolsó heteiben

Itthon megtudtam, hogy a Kongregáció-Otthonba elfogott ludovikásokat zártak be, úgyszintén, hogy a Sinkó elvtárs a kongregációs kápolnában feltett kalappal járkal, cigarettával felül a szószékre és így hirdeti a kommunista tanokat, közbe-közbe gyalázva az Egyházat s a vallást.

A rendházban ezúttal különféle szedett-vedett kommunista lakott, a földszinten levő hitközségi irodát pedig nap-nap után azzal fenyegették, hogy kilakoltatják a házból. Egy ideig még azt sem akarták megengedni, hogy a vízvezetéki csapról a templom felmosására vagy az oltárra helyezett virágoknak szükséges vizet kihozhassák, sőt még kellemetlenebb akadékoskodásokkal tették a helyzetet tűrhetetlenné. A sekrestye ajtaját a rendház felé lezárták, úgy hogy még a világi papoknak és a segédlelkész pátereknek is csak a templomon át lehetett a sekrestyébe jutni.

Egy ízben pl. a hitközségi irodába mentem, mert hát utóvégre az csak nem lehetett gyanús, hogy egy civil a hitközségi irodában a hivatalos lelkészt keresi. Épp egy likvidáló bizottság tanyázott ott, nem tudom hányadszori s mi célból való likvidálás végett. Csakhogy ez a bizottság, hogy is, hogy nem, csupa ismerős jóemberekből állott s így barátságosan helyet foglalva beszélgetni kezdtünk. De alig váltunk pár szót, megnyílik az ajtó s vörös katona jön a munkástanács kiküldöttjével, aki felelősségre kezd vonni, hogy mi célból vagyunk itt és igazoljuk kilétünket. A likvidálók bátran kivágják, hogy ők likvidálók s Fáber írásával tudták igazolni magukat. De hát én semmiféle hivatalos címen nem jutottam a házba s biztosra vettem, hogy pár pillanat múlva lefognak, mert be mertem lépni a saját házukba, ebbe az ellenforradalmi fészeknek kikiáltott elátkozott házba. Az igazolásra felszólítottak sorra felmutatták írásaikat s szerencsémre, mielőtt sorra kerültem, a nyomozók megelégtették a vizsgálatot. Alig hogy távoztak, én is kiosontam a templomba s azon át az utcára. A biztosság érzete az utolsó hetekben valóban a minimumra szállt alá, s aki ismerőssel a tájékunkon találkoztam, mind azt súgta: Az Istenért, ne járjon ezen a tájon! Érthetetlen, hogy beidegződött a félrevezetett vörösökbe az az előítélet, hogy mi rájuk nézve veszedelmes emberek vagyunk. Avagy talán a lelkiismeretfurdalás miatt motoszkált fejükben a jezsuitarendház?

A rendház és a Kongregáció-Otthon járdájáról is letiltották az embereket a vörösök, mert az ott elzárt ludovikásokat ellenforradalmi érintkezéstől féltették.

Hivatalom értelmében igyekeztem felvenni az összeköttetést rendtársaimmal.

A vidéken levő páterekkel természetesen csak tolvajnyelven írt levelezés útján érintkeztem. Ily levelek sokszor igen komikusak voltak, mert találékony képekben, hasonlatokban kellett szimbolizálni gondolatainkat, hisz a terror-fiúk kegyetlenkedései s a sok ártatlan meggyanúsított ember sorsa és halála a legmesszebbmenő óvatosságot parancsolt. Az ismert Laci bácsi pl. a következő levelet küldte Szent Ignác ünnepére:

Kedves Gizuskám! (Zsiga v. Zsigus helyett).

Drága jó Testvérem!

P. X. (Pax Christi, Krisztus, békéje. A szokásos levélköszöntésünk). Azt tudod, mikor az egyszeri sváb megtollasodott, e két betűt írta neve végébe és mikor megkérdezték tőle, mit jelent ez, azt mondta: Pin Xund. Ennyit a gyöngébbek kedvéért (ti. a vörösök kedvéért. Ezt az anekdotát azért meséli, nehogy a vörösökben gyanút keltsen). Édesapánk névünnepe (ti. Szent Ignác napját) úgy szerettem volna megülni szép családi körben, mint azt tavaly még Nagyszombatban tehattük, de sajnos, ez a gaz náció kivert bennünket kis fészkünkől és véget vetett boldogságuknak. (A „gaz nációt” a vörösök a csehekre érthették, ő viszont rájuk gondolt.) No de mit tehetünk? Vigasztalódjunk: jön még a kutyára dér és majd elhúzzák a mi magyar bakáink (ti. a fehérek) azoknak az indulót és mehetnek Szvatopluk után, vagy egyenest a pokolba. – Tőled Gizuskám, már egy egész örökkévalóság óta nem kaptam levelet. Élsz-e még, avagy meghaltál, biz azt sem tudom. Oly sokat szeretnék tőled kérdezni kedves rokonainkról, családunkról (azaz rendtársainkról, híveinkről). Először is, hogy vannak Gizikéék? Tudod a három jószívű boltosleányt értem (ti. a Szt. Szív kegytárgykereskedésében). Ne gondoldj mindjárt rosszra, hogy először is a lányok után kérdezősködöm, csak azt mondják meg, hogy megvannak-e az én kis Lacikámnak könyvecskéi (ti. az általa szerkesztett Kis Könyvtár füzeteit nem kobozták el a kommunisták), mert a gyerek folyton azt hajtogatta, hogy náluk hagyta. Tiszteltetem őket, csak el ne bízzák magukat. Igaz a kedves vizavíjuk (a Jézus Szíve templom) hogy van? Képzelem, milyen zenebona van ott, ha a sok fehérnép egybejön. Hát Jenőke, hogy érzi magát? (ti. P. Provinciális keresztnéve Jenő). Tavaly ilyenkor gyönyörködtem benne, mikor a szoba sarkában építette szép várauskáit (ti. tervezte az egyes házak dispozicióit). Épít-e még most is? Van-e neki sok katonája? Kérdezd meg őt, bevenne-e engem is „katonának”? Aztán hova küldene? A csehek (Nagyszombatba), oláhok (Szatmár) vagy a szerbek (Pécsre) ellen? Vagy tán Pesten is megtérne kaszányatöltelékné? Csókoltatom. – Hát drága barátném, a kedves Blanka (a Mária-Kongregációba Szerafini Blanka álnév alatt író pater) mit csinál? Nem ment még férjhez? Pedig tudom, hogy egy pár százezer koronás vőlegényt szeretett volna fogni (a sajtónak), de bizony azoknak már lejárt az idejük. Alig merem leírni: csókoltatom őt, de csak papiroson. – No de mivel már bent vagyok a kérdezősködésben: igaz az, hogy az Ács Oszi leugrott egy magas polcra és meglógott? (ti. abban az időben híre járt, hogy Fáber Oszkár összetűzött az elvtársaival és lemondott). Úgy tudom a Náci bácsi (Szt. Ignác) fiai is haragba voltak vele. Gazdája (Kun Béla) se sokat veszített vele. Hát Feri bátyánk gyerekei (a ferencrendiek) mit csinálnak? Képzelem a Tónit, hogyan kardoskodik a szomszédok felett. (Tóni alatt P. Antalt, a szomszédok alatt a kommunistákat értem). De azért a Tóni nagyon jószívű gyerek. A Domokos-fiúk (a domonkosok) még Pesten vannak? Sokat emlegeti az én kis Lacikám (ti. ő maga). Úgy látszik, mikor utoljára Pesten volt, nagyon összebarátkozott velük. Tisztelteti, ha még nem mentek nyaralni. (Ha még el nem üzték őket). – No de igen, most már az én kis Lacikámtól is írok neked. Tudom, hogy szeretted. Mondhatom, hogy minden huncutsága mellett nem rossz fiú. Évközben nem értem rá vele annyira foglalkozni, de most mindig szemem alatt van és vigyázok rá. Azt hiszem az öreg

Csányi is meg lenne elégedve, pedig elég dolgot okozott neki, a sáros ruháit alig győzte kipucolni (ti. P. Tomcsányi a spirituális).

Már régebbi idő óta felfedeztem benne némi tehetséget a szavalásra. Most vasárnaponként felmond egy verset a Plébinek (ti. prédikál a plébániatemplomban). Néha régít mond, de most inkább újat taníttatok be vele. Most az utolsó nyolc nap alatt különösen ráncba szedtem. Gyakorlatoztunk (évi lelkigyakorlatait tartotta), de vigyáztam, hogy keze-lába ki ne törjön, a fejét nem féltettem. A ház népe ilyesmit még nem látott. Alig várja, hogy neked is bemutassa ügyességét és folyton kérdi, mikor megyünk már Pestre. Bizony még magam sem tudom. Szeptemberben megnyílnak az iskolák? Még egyet. Tudod, van itt az udvarban egy olyan teddide-teddoda ember, valamikor a „Jó Hírek” rikkancsa (az Evangélium misszionáriusa) volt, hát ilyesmire még most is lehetne használni, folyton arra kér, tudakozódjam meg, hogy lehet-e útlevelet kapnia Pozsonyba, mert, hogy ott van neki valamelyik atyafia, annál szeretne meghúzódkodni. – Az élelem dolgában, hogy álltok? Szabad-e most Pestre ételmezt szállítani? Mi csak úgy, ahogy megvolnánk. A sok esős idő hátráltatja az aratást, de az a jó, hogy a vidék lejtős és a víz hamar lefolyik. Mi újság nálatok? – Már be akartam fejezni leveletem, de most hallok egy érdekes hírt. Úgy látszik az Angyal-családdal (az angolkisasszonyok) ti ismeretségben vagytok. A családnak egy régi rokona beszél, hogy Jenőke augusztus második felében hozzájuk megy nyaralni. (Ti. tervbe volt véve, hogy P. Provinciális ott lelkigyakorlatot ad az angolkisasszonyoknak.) No ha tehetem, akkor meglátogatom. De most már pá, édes Gizuskám, édes apánkat és kedves testvéreimet és az összes ismerőseket nagyon szépen tiszteltetem.

Maradok szerető bátyád

a Te „megtért pogányod” (Jámbor) Laci.

Ez időben júl. 29-én a rend szabványai értelmében szokásos fogadalomújítást a páterekkel egy apácarend házikápolnijában tartottam meg, mely kápolna a francia misszió oltalma alatt állván, a vörösök garázdálkodásaitól ment maradt. A kápolnában misém alatt tették le a fogadalomújítást: a hűségi esküt, hogy ebben az üldözött, otthonából kivert, mindenéből kifosztott rendben akarnak élni, egész a halálig! Ki hitte azt, hogy ilyen fogadalmat tettek ezek a szakállas, bajuszos, proletáros külsejű férfiak, akik egyenként feltűnés nélkül léptek ki az utcára s tűntek el a járókelők között. Egy kis adat a kiirthatatlan Krisztus-szeretet misztériumához.

Kalocsán a szovjet bukásakor

Másnap, 30-án Kalocsára utaztam, még pedig Dunapatajon át, mert délután csak arra közlekedett vonat. Úgy 1/2 8 órára Patajra ért a vonat, ahol sajnos, nem volt kocsik Kalocsára. Kellemetlen volt a dolog, de mivel több útitárs volt – kb. öten – akik szintén Kalocsára törekedtek, összetartottunk és megtárgyaltuk a dolgot.

Volt köztünk egy vörös altiszt. Majd ő a direktóriumtól szerez kocsit, mi addig menjünk a falu végére s várjuk meg, míg jön a kocsival. Tényleg a falu végén heveredett a társaság egy árokba, s nekem, hogy a feltűnést elkerüljem, velük kellett tartani. Hamarosan észrevettem, hogy kik közé keveredem.

Az egész vidék tele volt Pataj ellenforradalmának hírével, útitársaim is arról beszéltek. Szidták a „marha fehér parasztok” örülségét, de elismerték elszántságukat is. Kezdtam magam kellemetlenül érezni a vörös társaságban, sötét estén egy árokban. Keveset beszéltem indifferens megjegyzésekkel a kocsiról és Kalocsa távolságáról, stb.

Végre jött arra egy kocsis, mely Kalocsára tartott s én egy másik útitárssal, aki szintén nem volt túlságosan vörös, legalább a beszédje nem adott ilyen gyanúra alkalmat, kijelentettem, hogy nem várunk tovább a direktórium kocsijára. Felkapaszkodtunk erre a szekérre.

A kocsis nagynehezen felvett bennünket, de csak a saroglyában jutott hely számunkra, ahol kezünk-lábunk az égnek állt és mikor keservesen nyögtünk kellemetlen helyünk miatt, a kocsis elvtárs megállt és a legelső mezőről nyalábolt föl néhány köteg szénát, melyet alánk terített. Késő este volt, mikor beértünk Kalocsára és mivel a hold sem világított, a sötétségben alig tudtam tájékozódni, hogy merre visz a kocsis. A Fő utcán nem mert menni a vörös örök miatt, de azért a mellék úton sem kerültük el őket. Egy gyufa világánál vizsgálták szakszervezeti igazolványunkat és engedtek tovább menni. Az egyik mellékutcán megállt a kocsis és kijelentette, hogy most elég a kocsizajból, ő tovább nem visz, most már menjen ki-ki merre akar. Én a sötétben elbotorkáltam hazafelé. A kollégium ajtaján és földszinti ablakán jobbról-balról hiába zörgettem. Eddigi értesüléseim alapján tudtam, hogy a gimnáziumot, a konviktust és a csillagvizsgálót már rég ellikvidálták s hogy a vörösök megbízottjai tanyáznak a házban, a szorosabb értelemben vett rendházzal pedig Budapesten és Bécsben olyan híreket kaptam, hogy annak egy részét hagyták csak meg az elaggott páterek és fráterek számára, míg a fiatalokat már elűzték onnét. Bécsben azt mondták, hogy a pater Rektor nem lakik már a házban, hanem kinn a városban magáncsaládnál tartózkodik. Az ilyen információk alapján nem volt nagyon biztonságos a kapun kopogtatni. Minthogy hiába zörgettem úgy a rendház portáján, mint a konviktusnak a kapuján, nem volt mit tennem, mint az éppen arra vetődő vörös őrt megkérdezni: „Elvtárs, itt vannak még ebben a házban a papok?” Az elvtárs szerencsére valami jólelkű bácsi volt, aki unottan ténfergett az utcán és jóindulattal felelt: „Hát azok úgy látszik, az emeleten vannak; igyekezzék hamarosan bejutni a házba, mert jönnek már a vörös járőrök és lekapcsolják.” De csak hiába igyekeztem fölverni az embereket. Tehát arra határoztam el magamat, hogy elmegyek egy vendéglőbe. Ott rövid ideig zörgettem, míg kaput nyitottak és mielőtt kinyitották az ajtót, belülről kiáltották, hogy ki az és igazolja magát. Visszakiabáltam, hogy utas vagyok és vannak írásaim, mindjárt megmutatom, csak nyissa ki az ajtót. Először a budapesti egyházi hatóságtól kiállított írásomat mutattam meg, s mikor láttam, hogy papi mivoltomat felismerve igen barátságosan fogadott a szállodás, aki tulajdonképpen gyermekkorában hozzánk járt iskolába, azt is megmondtam neki, hogy voltaképpen ki vagyok, és csak azért jövök ide, mert a kollégiumba nem tudtam bejutni. Abból az óvatos hangból, amelyen úgy a jólelkű járőr, mint a szállodás beszélt, kiolvashattam azt a lelki depressziót, mely Kalocsán uralkodott Szamuely akasztásai után. A szállodás óvatosan vezetett egy szobába és figyelmeztetett, hogy nagyon vigyázzak reggel a kimenetkor, mert a vörösök detektívjei lappanganak nála is.

Másnap, Szent Ignác napján a templomunkba mentem és a sekrestyében érdeklődtem az állapotok felől. Nagy örömmel hallottam, hogy a páterek még benn vannak a házban, a pater Rektor is itt van, és hogy bár zaklatásoknak voltak kitéve, távolról sem érte őket oly kegyetlen kiutasítás, mint bennünket Budapesten, vagy Kapornakon. Nyugodtan misézhettem, és néhány napon át részletes információkat szereztem a szovjet ideje alatt történekről. Mutatták a rendház ablakai alatt lévő fákat, melyekre Szamuely az ellenforradalmárokat akasztatta. Oly gyorsan vitték végbe véres művüket, hogy az először akasztáshoz csak az ablakokból adott egyik-másik pater feltételesen abszolúciót az áldozatok felé. A második akasztáskor pater Csávossy mit sem törődve a vörösök tilalmával, kisietett a házból, mikor a szerencsétlen áldozatokat az utcán felhajtani látta s amint a kivégzés helyén, a fa alatt álltak, utat tört magának a vörös katonák között és hangosan odakiáltotta nekik: „Bánjátok meg a bűneiteket” és feloldozta őket. Ez a váratlan papi közbelépés meghatotta úgy a terroristákat, mint a népet; a pátért senki sem merte bántani.

A gimnáziumba és konviktusba Fáber és Kunfi által kiküldött tanárok dirigáltak, az iskolát már régen bezárták, a konviktorok pedig, minthogy nem akartak vörös nevelők alatt

élni, megszöktek az intézetből és az utcán megszólították az embereket: „Ki fogad el engem?” Így aztán rövid ideig, míg hazautazhattak szüleikhez, a városban családoknál oszoltak el. A csillagvizsgálót is ellikvidálták, a meteorológiai állomást is leszerelték. Az utolsó napig, míg a kulcsokat el nem vették a csillagvizsgáló igazgatójától, pater Angerntől, ő pontosan végezte a megfigyeléseket, de azután nem törődött vele többé senki.

Most mikor július végén itt jártam, a kollégiumban is nyomott volt a hangulat a bizonytalanság miatt. A páterekkel főleg arról kellett tárgyalnom, hogy ki merre menjen és hol keressen hivatásának megfelelő helyet s főleg a fiatal rendtársakat, a bölcséletet végző skolasztikusokat kellett külföldre juttatnunk rendi tanulmányaik folytatására. Néhány ifjú, bár a rend kilátásai ugyancsak nem voltak rózsásak, mégis kérte itt a felvételét, éppúgy mint Budapesten. Akadtak, akik az üldözött és kiutasított rendbe óhajtottak belépni s nem a tanácsköztársaság szolgálatában akarták jövőjüket megalapozni.

Tudvalevő, hogy aug. 1-én, tehát a hónap első péntekén bukott meg a tanácskormány. Mi Kalocsán csak másnap bizonyosodtunk meg felőle, mikor rendkívüli kiadásban és este plakátokon közhírré vált a kormány lemondása és az új minisztérium.

Augusztus 3-án vissza szándékoztam utazni Budapestre. Csak éjjel ment vonat. Este vacsora után, szakadó esőben kimentem az állomásra. Útközben veszekedő vörösökkel találkoztam, de már meg sem állítottak. Az állomáson koromsötétség volt és minden zárva. Átmásztam a kerítésen és a pályatest felé néző irodaajtón mentem be az épületbe, ahol az irodán kívül mindenütt szörnyű sötétség volt a világító anyag hiánya miatt. Keservesen tapogatózva jutottam a váróterembe, ahol már voltak hasonló módon ideérkezett utasok. 1/2 11 felé kész volt a vonatszerelvény és beengedtek a vonatba és mikor már éjfél felé szépen elhelyezkedtünk, váratlanul kitessékeltek mindnyájunkat a kocsiból, mert telefonjelentés érkezett, hogy a vonat nem megy. Így hát ballaghattam vissza az esős éjszakában. A vonatközlekedés, mint másnap megtudtam, a román megszállás miatt szűnt meg. A vörösök az egész környékről igyekeztek kereket oldani, amikor híre érkezett, hogy a március 21-iki állapot lőn visszaállítva.

Kedden, 5-én bevonultak a leszerelő 23-asok, igen csendesen viselkedtek és egész nyugodtan lehetett reverendában járni.

Másnap érkezett Kalocsára az a sürgöny, mely az ellikvidált egyházi épületek jegyzékét kívánta azon célból, hogy azok visszaadassanak. A vörös gimnáziumi igazgató, aki még eddig nem szökött el házunkból, utoljára is el akarta égetni az ifjúsági könyvtár vallásos könyveit, de a diákok nem hajtották végre kívánságát, hanem panaszkodva futottak a páterekhez. Természetesen az igazgató tervét megakadályoztuk, mert ahhoz joga nem volt. Délután 1/2 5-kor vonultak be a románok. Intézetünk udvara tele volt a sok kocsival, melyen mindenféle dolgaikat s a leszerelt fegyvereket hozták magukkal.

Másnap reggel már a vörösöket egészen leszerelték és elvitték Hajós felé. Délelőtt érkeztek meg gyönyörű fehér habos selyem Máriás-zászlóval a fehérek. A városház erkélyéről egyik tisztjük lelkes beszédet tartott, melynek végén a himnusz énekelte a nagy sokaság és fellobogózták a várost nemzeti lobogóval. Elfogtak egy Pajtás nevű elvtársat, aki különösen bűnösnek bizonyult saját iratai és vallomásai alapján, és hosszú, szabályszerű, katonai törvényszéket tartottak felette. Páter minisztert elhívták, hogy alkalma legyen az elítéltnak meggyónni és miután részesült a töredelem szentségében, hajtották végre rajta a halálos ítéletet a szomszédos törvényszéki palota udvarán. Az egész időben nagyobb zavargások nem voltak, csak egyik éjjel volt lödözés. Részeg, bujkáló vörösök tűztek össze valamelyik román, vagy fehér őrzőjával.

Otthon

Nagyon szerettem volna már Budapestre visszatérni, de csak nem nyitották meg a közlekedést; már az utazási igazolvány is kezemben volt. Mikor meghallottam, hogy Dunántúl Paksról jár a vonat Pest felé, 12-én reggel kocsin Géderlakon át a zádori révhez mentem egy öreg fráterrel, Skrakkal, aki szintén a pesti házhoz tartozott. Amikor ladikon átkeltünk a Dunán, az a keserves hír fogadott, hogy épp aznap Paksról is beszüntették a vonatjáratot. Hajó sem közlekedett, mert a vörösök által lerakott aknákat még nem szedték föl. Betértünk tehát régi jó ismerősömhöz, a paksi esperesplébánoshoz. Éppen Pakson tartózkodott egy tengerészkapitány, aki az angol monitorokkal jött, kész is lett volna engem magával hozni, de az természetesen nem állott jogában, hogy a följebb vonuló monitorokra magánszemélyt fölvegyen és így kénytelen voltam kocsit keresni, amely egész Penteléig vigyen, mert Dunapentelétől Budapestig már lehetett hajóval jönni. A kocsi előkerítése sem volt oly egyszerű dolog, mert mikor nagynehezen eggyel már szerződöttünk, az indulás előtt néhány perccel a katonaság lefoglalta a kocsit. Végre sikerült egy zsidó fuvarossal 300 K kékpénzben megállapodni. Szörnyű rozoga kocsin szállított és zúzta a csontjainkat 5 óra hosszáig, Paksról Dunapenteléig. Innét aztán hajón sikerült hazajönni. Az úton ért az a hír, hogy a fehérpénz aznap, 15-én devalválódott. Temérdek zsidó utazott Pest felé, akik a Dunántúlról az áldott fővárosba menekültek, itt érezvén magukat biztonságban a nép haragja elől. A rendházat ekkor már a Budapesten lévő páterek visszakapták és a beköltözés munkájával voltak elfoglalva. A hívek is nagy örömmel segítettek a fölforgatott ház lakhatóvá tételében és nagy áldozatkészséggel súroltak, söpörtek, takarítottak. Megkezdődött az elhurcolt dolgok visszaszállítása, ami lassan történt, de legalább 24-ére rendbejöttünk úgy, hogy ki-ki a legszükségesebbel fölszerelt szobában lakhatott. Könyvtárunkat szerencsére még nem vitték a zúzóba, hanem valami zálogházba helyezték el, hogy kiválogathassák a könyvek közül azokat, amelyeket ők használhatóknak tartottak. Természetesen a vörösök előtt nem sok értéke volt a mi könyvtárunknak, mert pl. Bojtor elvtárs, aki a Népszavát is ügyel-bajjal tudta silabizálni, dühöngött a könyvtárban és szidta a vastag, vén, klerikális könyveket. És csak Fáber tudta őt megnyugtatni ebbeli haragjából, magyarázva neki: „Kedves elvtárs, igaz, hogy a mi kultúránk messze fölötte áll annak, ami itt van, de hát ez csak átmenet és lépcső volt arra, hogy oda emelkedjünk, ahol mi most vagyunk.” Ez a magyarázat igen megnyugtatta Bojtor elvtársat, aki bambán bámult a latin patrológiára, meg a görög szentatyák föliánsaira s a többi tudományos művekre, aminőket még ő életében nem látott, így ezt a könyvtárt hivatalból visszakaptuk. Minthogy több kocsira való volt a könyvanyag, melyet magunknak kellett egyelőre egy földszinti szobába hurcolnunk és a rettentően összehányt könyvanyagot szétosztanunk s a könyvtárhelyiségbe fölcipelnünk, ugyancsak emlékezetes lesz a kommunizmus könyv-vandalizmusa szempontjából is, s örülünk, ha hónapok múlva valamiképpen rendbe hozhatjuk a könyvtárat.

24-én, vasárnap tartottunk először istentiszteletet a Kongregáció-Otthon kápolnájában, miután a kápolnát fölszenteltük. Az összes férfikongregációk ez alkalommal közös áldozáshoz járultak. A szertartásokat P. Provinciális végezte, ki előző nap érkezett meg Pozsonyból.

A rá következő vasárnap a templomban tartottunk hálaadó Istentiszteletet. A templom igen szépen fel volt díszítve, az oszlopokon virágfüzérek voltak, a főoltár gyönyörű virágdíszben úszott. Az úrihölgyek énekkara remekelt a nagymisén, melyet a vikárius-prelátus öméltósága mondott. Délután pedig pater Bíró köszönte meg a hívek gondoskodó szeretetét és áldozatkészségét, mellyel a kommunizmus nehéz napjaiban úgy a templomról gondoskodtak, mint nekünk magunknak lakást nyújtottak és odaadó ragaszkodással fönntartottak. A hívek nagyon meg voltak hatva és könnyek között hangosan adtak kifejezést

örömüknek, hogy megint itt vagyunk és folytathatjuk munkánkat Jézus Szent-Szívének templomában.

Azokat a jó híveket, akik velünk együtt szenvedtek, akik értünk annyi áldozatot hoztak, akik közül – tudom – némelyek mindaddig földön háltak, kenyéren-vízen böjtöltek a páterek kiszabadulásáért, amíg ezek a börtönben voltak; azokat a jó híveket, akik készek voltak bennünket vérükkel is védelmezni, s akik itt imádkoztak s itt áldozásaikat feláldozták értünk, míg mi távol voltunk a Jézus-Szíve-templomától, – ezeket a kedves jó híveket lelkipásztori szívünk egész melegével akarjuk most tovább gondozni, vigasztalni, az igazságra oktatni, hogy ők maguk legyenek Jézus Szent-Szívének minél tökéletesebb élő templomai s egyre imádkozunk értük, hogy legyen, jutalmuk és kifogyhatatlan boldogságuk

az Úr Jézus Szentséges Szíve!